

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ DERS KİTAPLARINDA BEN VE BİZ: BİR ÜSTSÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNDE KÜLTÜREL YANSIMALAR

Ruhan GÜÇLÜ*

Öz: Son yıllarda akademik metinlerdeki üstsöylem (metadiscourse) kullanımı üzerine yapılan çalışmalar, yazarın okurlara daha okur dostu ve tutarlı bir söylem sunmak için başvurduğu üstsöylemsel birimlerin, yazarın bulunduğu toplumun kültürel kimliği hakkında da bilgi taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu çalışma, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanan ders kitaplarında ben ve biz birinci kişi kullanımlarını incelemeyi ve bu kullanımların üstsöylem işlevlerini belirleyerek Türk kültürünü özellikle bireycilik-toplumsalcılık (individualism-collectivism) karşılığında nasıl yansıttığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, Hyland'ın (2005a) Kişilerarası Üstsöylem Modeli kapsamında Yedi İklim, Yeni Hitit, İstanbul Yabancılar için Türkçe C seviyesi ders kitaplarının okuma metinlerindeki birinci tekil kişi ve birinci çoğul kişi kullanımları ve üstsöylemsel işlevleri nitel ve nicel olarak incelenmektedir. Veri çözümlemesi, ders kitaplarında birinci çoğul kişi adil kullanımlarına daha fazla başvurulduğunu ve bu kullanımların sıklıkla kapsayıcı biz (inclusive we) üstsöylem işleviyle katılım belirleyicisi (engagement marker) olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Bu bulgunun, hem Türkçenin sondan eklemeli (agglutinative) ve adil düşüren (pro-drop) bir dil olması hem de Türk kültürünün daha çok toplumsal bir kimliğe sahip olmasından kaynaklandığı ileri sürülebilir. Bu çalışmanın sonuçlarının, yabancı dil ders materyalleri hazırlayanlara üstsöylem işlevi gören öğelerin kültürel yansımalarındaki işlevi hakkında farkındalık sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: üstsöylem, ders kitapları, yabancı dil olarak Türkçe, kültür, birinci tekil kişi adılı, birinci çoğul kişi adılı, adil kullanımı

"I" and "We" in Textbooks for Teaching Turkish to Foreigners: An Analysis of Metadiscourse with Cultural Reflections

Abstract: Recent studies on the use of metadiscourse in academic texts have revealed that the metadiscursive units that the author employs to present their readers with a more reader-friendly and coherent discourse also carry information about the cultural identity of the author's society. This study aims to examine the uses of "I" and "we" in textbooks, prepared for teaching Turkish as a foreign language, to determine their metadiscourse functions, and to reveal how these uses reflect Turkish culture, especially regarding the individualism-collectivism dimension. To this end, within the scope of Hyland's (2005a) Interpersonal Metadiscourse Model, the reading texts in Yedi İklim, Yeni Hitit, and

* Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Gaziantep/Türkiye, e-posta: gucluruhan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2748-8363.

Istanbul C-level Turkish textbooks for foreigners are examined in terms of first-person singular and first-person plural usage and their metadiscursive functions qualitatively and quantitatively. Data analysis shows that first-person plural pronouns are frequently used in textbooks and these usages frequently appear as engagement markers with the inclusive we metadiscourse function. It can be argued that this finding stems from the fact that Turkish is an agglutinative and pro-drop language and that Turkish culture has more of a collective identity. The results of this study are expected to provide awareness to those who prepare foreign language course materials about the function of metadiscourse elements in cultural reflections.

Keywords: *metadiscourse, textbooks, Turkish as a foreign language, culture, first person singular pronoun, first person plural pronoun, pronoun usage*

Giriş

Üstsöylem, yazarın söylemin içeriğine ya da okuyucuya karşı tutumunu aktarmak ve söylemi düzenlemek için kullandığı dilsel kaynaklardır (Hyland, 2000). Yazar, böylelikle fikirlerini ifade eder ve okuyucularla iletişimsel bir etkileşime girer. Diğer bir deyişle, üstsöylem kullanımı sayesinde yazarlar, vermek istedikleri mesajları okuyucuya etkili bir şekilde aktarabilmekte ve bu sayede okuyucuyla sosyal bir etkileşim kurabilmektedirler. Yazar, bu sayede okurlarına okur dostu ve tutarlı bir metin sunar ve okurlarını üstsöylem belirleyicileri ile konunun önemli olduğuna ve metnin okunmaya değer olduğuna ikna eder.

Alanyazında farklı üstsöylem sınıflandırmaları mevcuttur (örn., Ädel, 2006, 2010; Bunton, 1999; Dahl, 2004; Crismore, Markkanen ve Steffensen, 1993; Dafouz-Milne, 2003; Hyland, 1998, 2005a; Mauranen, 1993; Meyer, 1975; Vande Kopple, 1985, 1997; Williams, 1982). Bu sınıflandırmalar, teorik ve işlevsel olarak uygulamayla ve zamanla gelişmiştir. Ancak, Hyland (2005a) tarafından önerilen sınıflandırma, diğer sınıflandırmalardaki ulamları kapsaması ve akademik metin incelemeleri için uygun bir model olması gibi yönleriyle farklı bilim insanları tarafından yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Hyland (2005a) tarafından önerilen model ise, *bilgi odaklı etkileşimli* (interactive) ve *alıcı odaklı etkileşimli* (interactional) olmak üzere iki ana ulamdan oluşmaktadır. Bilgi odaklı etkileşimli üstsöylem belirleyicileri, okuyucunun ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayarak metni düzenlemek ve metin boyunca onlara rehberlik ederek metni anlamalarını kolaylaştırmak için kullanılırken, alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem belirleyicileri ile yazarlar görüşlerini açıklığa kavuşturarak metindeki duruşunu sergiler ve okuyucunun metne yönelik itirazlarını ve tepkilerini tahmin ederek onların ilgisini metne çeker. Söz konusu iki ulamın da kendi içinde beş tane üstsöylem alt ulamı bulunmaktadır. Aşağıdaki tablo, bu modeldeki alt-ulamları, Türkçeleştirilmiş açıklamaları ve örnekleri ile beraber sunmaktadır.

Ulam	İşlevi	Örnekler
Bilgi odaklı etkileşimli (interactive) boyut	Okura metinde rehberlik eder.	
Mantıksal bağlayıcılar (Transitions)	İki tümce arasındaki ilişkiyi ifade eder.	<i>ek olarak, ama, böylece, ve</i>

Çerçeve belirleyiciler (Frame markers)	Söylem dizilerine, bölümlerine, rollerine atıf yapar.	<i>son olarak, sonuç olarak, amacım</i>
Metiniçi belirleyiciler (Endophoric markers)	Metnin diğer bölümlerine atıf yapar.	<i>aşağıda bahsedildiği gibi, bkz. Şekil 1, ikinci bölümde</i>
Tanımlayıcılar (Evidentials)	Başka metinlere atıf yapar.	<i>A'ya göre, B'nin ifade ettiği gibi</i>
Açımlayıcılar (Code glosses)	Önerme anlamını detaylandırır.	<i>yani, örneğin, diğer bir deyişle, ...gibi</i>
Alıcı odaklı etkileşimli (interactional) boyut	Okuru metne katar.	
Kaçınmalar (Hedges)	Açık yorumları kısıtlar.	<i>-e bilir, belki, mümkün, yaklaşık</i>
Vurgulayıcılar (Boosters)	Kesinliği veya yakın ilişkileri vurgular.	<i>kesinlikle, açık ki..., aslında</i>
Tutum belirleyicileri (Attitude markers)	Yazarın önermeye yaklaşımını ifade eder.	<i>maalesef, katılıyorum, şaşırtıcı şekilde</i>
Kendinden söz etme (Self mentions)	Yazarlara açık atıf yapar.	<i>ben, biz, bizim</i>
Katılım belirleyicileri (Engagement markers)	Okurla açık ilişkiler kurar.	<i>gördüğümüz gibi, biz, düşünün</i>

Tablo 1. *Hyland'ın (2005a) Üstsöylem Modeli*

Tablo 1'de görüldüğü gibi; üstsöylemin bilgi odaklı etkileşimli boyutunda beş temel ulam bulunmaktadır. Bunlar; mantıksal bağlayıcılar, çerçeve belirleyiciler, metiniçi belirleyiciler, tanımlayıcılar ve açımlayıcılardır. Bu belirleyiciler, yukarıda da belirtildiği gibi söylem düzenlemesine göndermede bulunmaktadır. Öte yandan; üstsöylemin alıcı odaklı etkileşimli boyutunda da beş temel ulam yer almaktadır. Bunlar; kaçınmalar, vurgulayıcılar, tutum belirleyicileri, kendinden söz etme ve katılım belirleyicileridir. Bu araçları kullanarak yazar, kendi bakış açısını, mesajını, yorumunu okura açıklayarak onları metne dahil eder. Dolayısıyla, bu belirleyiciler yazarın metin sesi (text voice) ve kişisel olarak okurla iletişimde bulunma yoludur.

Yazarlar, metin boyunca savlarını, okurlarıyla ilişkilerindeki duruşlarını ve kendi seslerini açıkça sergileyerek metne yansıtmak isteyebilirler. Yazarın kendini açıkça yansıtmaya kararı, okurun iletiyi nasıl alacağına ilişkin sonuçları belirler (Hyland, 2001, s.210-211). Bu kapsamda, yazarın metin içinde kendini açıkça kodlaması, sorumluluğu doğrudan üstüne alması bir alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem ulamı olan kendinden söz etme belirleyicileri ile gerçekleşir. Dolayısıyla, bir alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem ulamı olan kendinden söz etme birimleri, metin üreticisinin kendisini ürettiği metin içinde konumlandırması ve açıkça kodlamasıyla yazarın okurla doğrudan etkileşime girmesini sağlar. Bu terim, yazmanın sadece gerçekleri içeren bilgiyi sunmak olmadığını, aynı zamanda açık (explicit) veya örtük (implicit) olarak yazarların okuyucularıyla etkileşim kurmalarına yardımcı olan tutumlarını, kişisel inançlarını, kişiliklerini ve varsayımlarını da içerdiğini savunmaktadır (Hyland, 2005). Özellikle, yazarlar hem

okuyucuya bilginin gerçeklerini anlatır hem de kişiliklerini ve konu hakkındaki görüşlerini aktarma fırsatı bulurlar.

Yazarın varlığını gösterme biçimi yazarın tercihinin bağlıdır. Varlıklarını vurgulamayı tercih ederlerse açık gönderim yolu seçerler (örn; birinci kişi adılarının kullanımı), ancak bunu gizlemek isterlerse, örtük yolu benimserler (örn; edilgen yapıların kullanımı ile). Ancak, yine de okuyucuları ikna etmeyi ve onlarla etkileşime geçmeyi sağlayan etkili kavramlardan birinin açık gönderimle kendinden söz etme olduğu savunulmuştur (Mur-Dueñas, 2011). Aynı şekilde, Hyland (2002) kişi adılarının açıkça kullanılmasının yazarlara düşüncelerini metnin okuyucularına aktarmada yardımcı olduğunu belirtmiştir. Ancak, metin içinde karşılaşılan her birinci tekil ve çoğul kişi kullanımlarını (kişi adılı, iyelik adılı, kişi eki) kendinden söz etme birimleri olarak sınıflandırmak doğru değildir. Bunun nedeni; kişi belirten dilsel birimlerin metin içinde farklı üstsöylemsel işlevlere sahip olmasıdır. Daha açık bir ifadeyle, birinci tekil kişi ile yapılan göndermeler kendinden söz etme üstsöylem işleviyle ortaya çıkarken, birinci çoğul kişi adıları çeşitli alıcı odaklı üstsöylem işlevleri üstlenebilir. Dolayısıyla, birinci tekil ve çoğul kişi kullanımlarını üstsöylem işlevleri açısından karşılaştırdığımızda, birinci çoğul kişinin daha karmaşık işlevlere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Birinci çoğul kişi kullanımları (kişi adılı, iyelik adılı, kişi eki) bilimsel metinlerde iki temel işlev ile ortaya çıkmaktadır: *kapsayıcı biz* (inclusive *we*) ve *dışlayıcı biz* (exclusive *we*). Bir katılım belirleyicisi olarak *kapsayıcı biz* işlevi taşıyan birinci çoğul kişi kullanımlarıyla yazar, okurun ilgisini konuya çekmek için onu metne doğrudan dahil etmek ister, okuru bir bütün olarak kodlar ve onu metnin söylemine böylelikle dâhil eder. Öte yandan, yazar *dışlayıcı biz* kullanımlarıyla okuru *biz* kavramının dışında tutar. Birden çok yazarlı olan metinlerde yazarlara göndermede bulunan birinci çoğul kişi kullanımları kendinden söz etme belirleyicisi olarak ortaya çıkar. Metnin bir tane yazarı bulunurken yazar kendisine göndermede bulunmak için *biz* adılıni kullanıyorsa, bu durumda birinci çoğul kişi kullanımları kaçınma ulamı altında *düzenleyici biz* işlevi taşır. Kaçınma ulamı, Tablo 1’de görüldüğü gibi, katılım belirleyicileri ve kendinden söz etme ulamlarının da dahil olduğu alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem boyutu altında yer alır. Dolayısıyla, kaçınma olarak kullanılan dilsel birimler aracılığı ile yazar kesinlik ifadelerinin kullanılmaktan kaçınarak kaba ve katı görünmenin önüne geçmeyi hedefler. Diğer bir deyişle, nezaket ve dolaylılık göstererek metindeki yükünü hafifletir ve böylelikle okuru karşısına almayarak kendisini korur. Öyle ki, yazar metnin tek yazarı olmasına rağmen birden fazla yazar tarafından yazılıyormuş gibi birinci çoğul kişi kullanımını tercih ederek metnin tek muhatabı olarak görünmekten kaçınır. Daha önce üstsöylem işlevi gören *biz* kullanımları üzerine yürütülen çalışmalarda, özellikle kaçınma işlevi gören birinci çoğul kişi kullanımlarının ardında kültürel nedenler olduğu araştırmacılar tarafından iddia edilmiştir. Aşağıdaki bölümde, üstsöylem olarak *ben* ve *biz* kavramlarının kültür ile olan bağlantısı ve daha önce yapılan çalışmalar sunulmaktadır.

1. Üstsöylem olarak *Ben* ve *Biz* Kullanımlarının Kültür ile Bağlantısı

Hofstede (1993)’e göre kültür; bir grubu ya da insan topluluğunu diğerlerinden ayırt eden zihnin toplu programlanmasıdır. Bu tanıma göre, farklı sosyokültürel kökenden gelen yazarların akademik çalışmalarında kendi varlıklarını farklı derecelerde göstermesi kaçınılmazdır (örn., Abdollahzadeh, 2011; Basal ve Bada, 2012; Carciu, 2009; Ivanič ve Camps, 2001; Karahan, 2013; Matsuda, 2001; Mur-Dueñas, 2007). Bu çalışmalar tutarlı

olarak, yazarın kendine yaptığı göndermelerin ortaya çıkış şekillerinin yazarın ait olduğu kültürün kimliğinin bir yansıması olduğunu göstermiştir. Buna paralel olarak, Abdi (2009) üstsöylemin yazarların kimlikleriyle yakından ilişkili olan yazılı söylem ve dilsel kaynaklardaki retorik stratejilerin bir parçası olduğunu öne sürmektedir. Bu noktada, *ben* ve *biz* olarak birinci tekil ve çoğul kişi adlarının ortaya çıkış şekilleri, yazarın ait olduğu kültürün kimliği hakkında bize ipucu verebilir.

Biz kullanımı kültürel açıdan değerlendirildiğinde, pek çok farklı işlev ile ortaya çıktığı daha önceki çalışmalarda açıklanmıştır. Downing ve Locke (2006), *biz* kullanımının genel işlevinin *kapsayıcı biz* ve *dışlayıcı biz* olarak ortaya çıktığını öne sürmüştür. Ancak, Quirk ve diğerlerinin (1985) tanımlamalarında olduğu gibi, *biz* kullanımlarının bazı özel işlevleri de mevcuttur. Bu işlevler şu şekilde sıralanabilir: Ortak yazarlık için *kapsayıcı yazar biz* (inclusive authorial *we*), *ben* kullanımından kaçınmak için kullanılan *editör biz* (düzenleyici *biz*), kolektif ulusluk duygusu için *retorik biz* (rhetorical *we*), otoriteyi azaltmak ve kapsayıcılığı kazanmak için *siz yerine kullanılan biz* (*we in place of you*), üçüncü şahıs yerine *biz* (*we instead of third person*) ve hükümdarlar tarafından kullanılan *kraliyet biz* (royal *we*).

Daha önce yapılan karşılaştırmalı çalışmalara baktığımızda, sıklıkla İngilizce ve diğer dillerde yazılan akademik metinlerdeki *ben* ve *biz* kullanımlarının karşılaştırıldığını görmekteyiz. İngilizcenin Fransızca ve Norveççe, (Breivega, Dahl ve Fløttum, 2002), Çekçe (Čmejkova, 1996), Bulgarca (Vassileva, 2001), Fince (Mauranen, 1993), Sırpça (Blagojević, 2012), Türkçe (Işık-Taş, 2018) gibi dillerle karşılaştırıldığı çalışmalar, yazarın kendi yazar kimliğini inşa etmesine rağmen kendinden söz etme yolunun kültürel ve disiplinler arası farklılıklardan etkilendiğini göstermiştir.

Akademik yazılarda yazarın kendinden bahsetmesi üzerine çok sayıda disiplinler arası ve diller arası araştırma olmasına rağmen, *ben* ve *biz* kullanımlarının kültürel yansımalarını Türkçe akademik metinlerde inceleyen çalışma sayısı oldukça azdır. Anadili Türkçe olan ve anadili Türkçe olmayan farklı kültürden olan yazarlar tarafından yazılan makalelerdeki *ben* ve *biz* kullanımlarını araştıran Karahan (2013), anadili Türkçe olan yazarların *ben* yerine *biz* kullanmayı tercih ettiğini açıklayarak, bunun nedenini Türk yazarların ve Türk kültürünün bireycilikten çok toplumsalcılık bilincini benimsemesi olarak yorumlamıştır. Türk kültürüne ilişkin kültürel geleneklerin yazar varlığı üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalar olsa da (Çandarlı, Bayyurt ve Martı, 2015; Kafes, 2017), bu çalışmalar Türk yazarların yazdığı ikinci dil metinlerini kültürlerarası olarak araştırmıştır. Türkçe akademik metinlerde yazarın varlığını ortaya koyma yollarını üstsöylem kullanımı açısından araştıran çalışmalar farklı dilleri ve kültürleri karşılaştırarak, yazarın üstsöylem aracılığı ile metindeki temsiline ışık tutmuştur (Akbaş, 2014; Akbaş ve Hardman, 2017; Işık-Taş, 2018). Bu çalışmada, üstsöylem kullanımı bireycilik-toplumsalcılık (individualism-collectivism) karşıtlığında değerlendirildiği için aşağıda bireycilik ve toplumsalcılık kavramları, farklı kültürlerin bireyciliğe ve toplumsalcılığa yaklaşımı hakkında kısaca bilgi verilecektir.

1.1. Bireycilik-Toplumsalcılık karşıtlığında Kültürel Özellikler

Hofstede (1980), 40 ülkedeki 116 bin IBM çalışanı arasında gerçekleştirdiği araştırmasında kültürleri; güç mesafesi, dişilik-erillik, belirsizlikten kaçınma ve bireycilik-toplumsalcılık olarak dört boyutta incelemiştir. Bu çalışmanın ana temasını oluşturan bireycilik-toplumsalcılık karşıtlığı, bir ülkede yaşayan insanların bireysel

olarak var olmak istediğini veya bir grubun üyesi olarak davranmak istediğini gösteren kavramlardır (Hofstede, 1993).

Bireycilik ve toplumsalcılık kavramları, kültürlerin sistematik bir karşılaştırmasını yapma ve farklı kültürlerin davranışsal göstergelerini tanımlama olanağını sunmaktadır. Bireycilik, duygusal olarak toplumdan, organizasyondan ve diğer topluluklardan bağımsız olmak olarak tanımlanırken, toplumsalcılık kişinin ailesine, akrabalarına ve topluma bağımlılığı olarak görülmektedir (Hofstede, 2001).

Bireyciliğin etkili olduğu ülkelerde (örn. Amerika, Avustralya, İngiltere, Hollanda, İtalya, İskandinav ülkeleri) bireysel başarı, özgürlük, rekabet değerleri, kişisel amaçlar ve ben merkezli bir yaşam vurgulanırken toplumsalcılığın etkili olduğu ülkelerde (örn., Japonya, Kore, Endonezya, Pakistan, Latin Amerika) grup uyumu, bağlılık, iş birliği ve bireyler arasında anlaşma ve dayanışmanın önemine vurgu yapan *biz* anlayışı oldukça güçlüdür (George ve Jones, 2008). Hofstede'nin (1980) çalışmasına göre, Türkiye toplumsalcılığı benimseyen ülkeler arasında sayılmaktadır. Ayrıca, Türk halkının çoğunluğunun bireyci olmadığını (Ergun, 1991), biraz bireyci, ama genelde toplumsalcı olduğunu da (Esmer, 1997) belirten çalışmalar bulunmaktadır.

2. Kültürel Değerlerin Aktarımında Ders Kitapları

Yazarın metindeki varlığını sunma yollarının kültürel yansımalarının önemi (Hyland, 1999, 2000, 2001, 2004, 2005a), aynı zamanda birbiriyle bağlantılı bazı konuları da ortaya çıkarmaktadır. Yazarın metindeki temsilinin türe göre (Hyland, 2002) ve disiplinlere göre (Hyland, 2003) farklılık gösterdiği öne sürülmüştür. Tür (genre) açısından değerlendirdiğimizde, üstsöylem belirleyicileri aracılığı ile yazarın kimliğini araştırmaya yönelik çalışmaların araştırma makaleleri (örn., Hyland, 2001; Mur-Dueñas, 2007) öğrenci tezleri (örn., Soler-Monreal, 2015), öğrenci sunumları (örn., Zareva, 2013) gibi çeşitli türlerde yaygın olarak yürütüldüğünü görmekteyiz. Bunlara ek olarak, ders kitaplarının da incelenmesi, kültürel değerlerin eğitim sisteminde nasıl yansıtıldığını ortaya çıkarabilir. Kılıçkaya (2004), ders kitaplarının sadece resmi müfredat çerçevesinde bir takım kültürel değerleri içermediği aynı zamanda saklı müfredat çerçevesinde de dolaylı yoldan kültürel değerleri yansıttığını ileri sürmüştür. Özellikle, yabancı dil eğitiminde hedef dil girdisi ve kültürel bilgi açısından önemli bir kaynak olarak kabul edilen ders kitapları (Canale, 2016), kültürel değerleri, inançları ve hatta kalıp yargıları temsil etmede anahtar bir araç haline gelmiştir. Diğer bir deyişle, yabancı dil öğretiminin temelini oluşturan ders kitapları aynı zamanda kültür aktarımının önemli unsurlarından biridir. Aşağıda, öncelikle yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kullanılan ders kitapları hakkında bilgi verilecektir ve sonraki alt başlıkta bu kitapları kültürel açıdan ele alan çalışmalar sunulacaktır.

2.1. Kültür Aktarımında Yabancı Dil Olarak Türkçe Ders Kitapları

Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan en önemli materyallerden birisi olan ders kitapları şüphesiz ki öğrencilerin Türk kültürünü öğrenmede ve günlük hayatta kullanmada büyük öneme sahiptir. Son zamanlarda, yabancı dil öğretiminde kullanılan Türkçe ders kitapları kültür aktarımını pek çok açıdan ele almıştır. Bayraktar (2015), dilin kullanıldığı farklı bağlamlara (ulaşım, yeme-içme, giyim, eğlence gibi) ve bu bağlamlarda bulunan kültürel unsurlardan hangilerine ne oranda yer verildiğini incelemiştir. Demir (2014), kültür köşesi bölümlerinin kültürel öğeleri yeterince içerdiği, öte yandan öğretici metinlerde kültürel öğelere çok az yer verildiğini belirlemiştir. Keskin (2010), kültür aktarım araçları, yazın eğitimi, okur odaklı yaklaşıma dayanan yazın eğitime dikkat çekmiştir. Kültür unsurlarını tablolar halinde sunan Kutlu (2014),

bu unsurların daha çok edebiyat çerçevesinde verildiğini ortaya koymuştur. Okur ve Keskin (2013), kültürel unsurları kitap seviyelerine göre yedi ana başlık etrafında (günlük yaşam, kişilerarası ilişkiler, değerler ve eğitim, edebiyat, sanat ve müzik, gelenekler ve folklor, sosyal yaşam, coğrafya ve mekan gibi) değerlendirmiş ve temel seviye kitaplarının orta seviye ders kitaplarına göre daha az kültürel öğeler içerdiğini tespit etmiştir. Bu çalışmalar, daha çok yabancı dil öğretimi amacıyla kullanılan Türkçe ders kitaplarında bulunan kültürel unsurları ele almıştır.

2.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Önemli Bir Kaynak Olarak Ders Kitapları

Türkiye'de çeşitli üniversitelere bağlı kurulan Türkçe öğretim merkezlerinin yanı sıra yurt dışında da Türkçeyi ve Türk kültürünü öğretmek maksadıyla 2007'de kurulan Yunus Emre Enstitüsü'ne bağlı YETEM'in desteği ile yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanan ders kitaplarıyla Türk dili dünya çapında giderek daha fazla tanınmıştır. Bu kitapların bazıları şunlardır: Ankara Üniversitesi Yeni Hitit, Gazi Üniversitesi TÖMER, İstanbul Yabancılar için Türkçe, İzmir Yabancılar için Türkçe ve Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim.

Bu kitapların her birinin kendine has özellikleri vardır ve bu özelliklerin uygulamaya nasıl yansıtıldığını ve Türk öğretim elemanları tarafından nasıl algılandığını bilmek kayda değer bir öneme sahiptir. Alanyazında bu sorulara yanıt veren çalışmalar bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarının daha çok ölçme ve değerlendirme (Göçer, 2007), işlevsel özellikler (Özdemir, 2013), öğretmen bakış açısı (Karababa ve Taşkın, 2012), üniversite öğretim elemanlarının bakış açısı (Kılınç ve Yenen, 2019), taşınması gereken nitelikler (Demir, 2015) gibi açılardan incelendiğini göstermektedir. Dolayısıyla, ders kitaplarının öğretme-öğrenme süreçlerine olumlu katkılarda bulunabilmesi için hangi özelliklere sahip olması gerektiğinin belirlenmesi önem kazanmaktadır (Özdemir, 2013). Bu noktada, yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarının dilbilimsel açıdan incelenmesi de son yıllarda araştırmacılar tarafından yapılan çeşitli çalışmalarda vurgulanmıştır. Yabancı dil olarak öğretilen Türkçe dilindeki alıntı sözcükleri (Kesici, 2023), atasözü ve deyimleri (Akgün, 2020; Gün ve İkizçınar, 2019), soru kategorisinin biçimsel özellikleri (Parlak, 2022), *et*-yardımcı eylemiyle oluşturulan birleşik eylemler (Kaplankıran ve Kumsar, 2020), eylem çatıları (Doğru, 2021), ad durum eklerinin yan işlevleri (Çangal ve Başar, 2018), temel, yan ve mecaz anlamlı sözcüklerin kullanımı (Varışoğlu ve Miçooğulları, 2020), *-miş* ve *-imış* biçimbirimlerinin kanıtsallık işlevleri (Alptekin, 2023) gibi pek çok açıdan dilbilimsel araştırmalarla yabancı dil olarak Türkçenin öğretilmesi sürecine olumlu katkılarda bulunulmuştur.

Kemiksiz (2021), yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitapları üzerine yapılan araştırmaların eğilimlerini derlemiştir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi için hazırlanan ders kitapları üzerine yapılan araştırmaların konu tercihlerine bakıldığında yukarıdaki çalışmalardan da anlaşılacağı gibi en çok çalışılan başlıkların söz varlığı/sözcük öğretimi, kültürel unsurlar/kültür aktarımı ve dilbilgisi olduğu tespit edilmiştir (Biçer, 2017; Ercan, 2015; Küçük ve Kaya, 2018). Bu çalışmalar bize yabancı dil öğretimi ders kitaplarının kültürel unsurlar taşıyabildiğini göstermektedir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi için hazırlanan ders kitapları üzerine yapılan araştırmaların konu tercihlerine bakıldığında, en çok çalışılan başlıkların söz varlığı/sözcük öğretimi, kültürel unsurlar/kültür aktarımı ve dilbilgisi olduğu tespit

edilmiştir (Biçer, 2017; Ercan, 2015; Küçük ve Kaya, 2018). Bu çalışmalar da bize yabancı dil öğretimi ders kitaplarının kültürel unsurlar taşıyabildiğini göstermektedir. Hofstede'nin (1980) ortaya attığı kültür boyutlarından olan bireycilik-toplumsalcılık değerlerinin yabancı dil öğretimi amacıyla hazırlanan Türkçe ders kitaplarında nasıl yansıtıldığı merakından yola çıkarak, bu çalışmada üstsöylem belirleyicilerinin kullanımının bu değerleri saklı bir şekilde öğrencilere nasıl aktardığı araştırmacı tarafından merak konusu olmuştur.

Akademik metinlerde yazarların kendilerini görünür kılmak ve okuyucularla ve içinde buldukları metin topluluğuyla ilişki kurmak için başvurdukları yollardan biri olan üstsöylem belirleyicileri Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin yazdığı metinlerde araştırılmış olsa da (örn; Şimşek ve Teymur, 2023), yabancı dil öğretimi için hazırlanan Türkçe ders kitaplarında bu belirleyicilerin araştırılmasına yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Diğer bir deyişle, bugüne kadar Türkçenin öğretilmesi amacıyla hazırlanan ders kitaplarında Türk kültürel geleneklerin yazarların görünürlüğüne nasıl yansıdığına ve bu belirleyicilerin kültürel etkileşimdeki yeri ve önemine yeterince dikkat çekilmemiştir. Bu çalışmanın temel çabası da söz konusu bu eksikliği ve ihtiyacın giderilmesine bir ölçüde katkı sağlamaktır.

Bundan yola çıkarak, bu çalışma Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanan Yedi İklim, Yeni Hitit ve İstanbul Yabancılar için Türkçe C1 seviyesi ders kitaplarında birinci tekil kişi ve birinci çoğul kişi kullanımlarının ortaya çıkış şekilleri ile ders kitaplarına göre dağılımlarını ve bu kullanımların üstlendikleri üstsöylemsel işlevleri ile ders kitaplarına göre dağılımlarını inceleyerek bu kullanımların bireycilik ve toplumsalcılık karşılığında kültürel bir yansıması olup olmadığı ortaya koymayı amaçlamaktadır. Nihayetinde, bu araştırmada cevaplamaya çalıştığım temel sorular şöyledir:

- 1- Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi için hazırlanan ders kitaplarında birinci tekil kişi ve birinci çoğul kişi kullanımları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 2- Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi için hazırlanan Yedi İklim, Yeni Hitit ve İstanbul Yabancılar için Türkçe C1 seviyesi ders kitaplarında birinci tekil kişi ve birinci çoğul kişi kullanımlarının genel dağılımı nasıldır?
- 3- Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi için hazırlanan Yedi İklim, Yeni Hitit ve İstanbul Yabancılar için Türkçe C1 seviyesi ders kitaplarında kullanılan birinci tekil kişi birimlerinin ortaya çıkış şekilleri ve üstlendikleri üstsöylemsel işlevler nelerdir?
- 4- Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi için hazırlanan Yedi İklim, Yeni Hitit ve İstanbul Yabancılar için Türkçe C1 seviyesi ders kitaplarında kullanılan birinci çoğul kişi birimlerinin ortaya çıkış şekilleri ve üstlendikleri üstsöylemsel işlevler nelerdir?
- 5- Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi için hazırlanan Yedi İklim, Yeni Hitit ve İstanbul Yabancılar için Türkçe C1 seviyesi ders kitaplarında birinci tekil kişi ve birinci çoğul kişi kullanımları ve üstlendikleri üstsöylemsel işlevlerinin bireycilik ve toplumsalcılık karşılığında rolü var mıdır?

3. Yöntem

Bu bölümde, çalışmanın evreni, örnekleme, araştırma süreci ve çözümsel çerçeve hakkında bilgi verilecektir.

3.1. Çalışmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evreni yabancı dil olarak Türkçe öğretimi için hazırlanan ders kitaplarıdır. Araştırmanın örnekleme ise, Türkçe öğretim merkezlerinde en çok tercih edilip kullanılan Yunus Emre Enstitüsü'nün hazırladığı Yedi İklim Türkçe, İstanbul Üniversitesi DILMER'in (Dil Öğretim Merkezi) hazırladığı İstanbul Yabancılar için Türkçe, Ankara Üniversitesi TÖMER'in (Türkçe Öğretim Merkezi) hazırladığı Yeni Hitit yabancılar için Türkçe C1 seviyesi ders kitaplarıdır. Bu kitaplar, günümüzde yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde özellikle üniversitelerin Türkçe öğretim merkezlerinde en çok tercih edilen eğitim setleridir (Ömeroğlu, 2016). Kemiksiz'in (2021) çalışması da yapılan çalışmalarda örneklem olarak en çok tercih edilen yabancı dil öğretiminde Türkçe ders kitaplarının başında Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (f=120), İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (f=108) ve Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (f=105) olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın verisi, nitel veri toplama yöntemlerinden biri olan doküman çözümlemesi yoluyla toplanmıştır. Bu noktada, Yeni Hitit, İstanbul ve Yedi İklim Türkçe öğrenme setlerinin C1 düzeyindeki ders kitaplarından seçkisiz örnekleme yöntemi ile seçilen toplam 45 okuma metni doküman olarak kabul edilmiştir. Oluşturulan bu veri tabanındaki toplam sözcük sayısı 19.755'tir. Tablo 2, bu veri tabanının kitaplara göre dağılımını göstermektedir.

Ders kitapları	Toplam okuma metni sayısı	Toplam sözcük sayısı
Yeni Hitit	15	6571
Yedi İklim	15	6514
İstanbul	15	6670

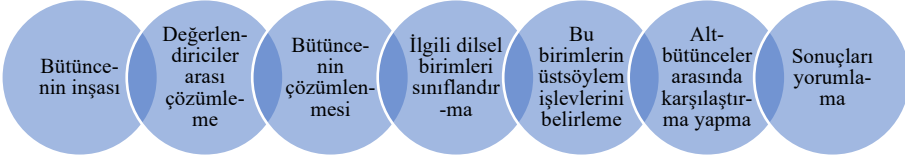
Tablo 2. *Veri Tabanındaki Sözcük Sayılarının Ders Kitaplarına Göre Dağılımı*

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, her bir kitaptan 15 tane okuma metni seçilmiştir ve bu metinlerdeki sözcük sayıları birbirine yakındır.

3.2. Araştırmaya Genel Bakış

Bu çalışmada incelenen olguya ilişkin daha detaylı bulgulara ulaşmak amacıyla karma-yöntem araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Yazarların birinci tekil kişi ve birinci çoğul kişi kullanımlarını ve üstsöylemsel işlevlerini ortaya koymak amacıyla nitel bir çalışma; bu birimlerin ders kitaplarına göre dağılımlarını görmek amacıyla da nicel bir çalışma yapılmıştır. Niceliksel çözümlemeden elde edilen istatistiksel sonuçları niteliksel çözümleme ile güçlendirmek amacıyla bu iki yaklaşım aynı anda kullanılmıştır. Ayrıca, bu çalışmada, sırasıyla tümden gelim (top-down) ve tümevarım (bottom-up) yaklaşımlarını benimseyen derlem tabanlı (corpus-based) ve derlem odaklı (corpus-driven) araştırma türleri uygulanmıştır. Derlem tabanlı araştırma türünü uygulayarak araştırmacı, önceki çalışmalarda sunulmuş dilsel birimleri çalışmanın bütüncesinde araştırmıştır. Buna ek olarak, derlem odaklı bir araştırma ile, çalışmanın veri tabanında yer alan birinci tekil kişi ve birinci çoğul kişi kullanımlarının bütün ortaya çıkış şekilleri ve üstsöylemsel işlevleri belirlenerek sonraki derlem tabanlı çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın araştırma tasarımı Şekil 1'de gösterildiği gibi altı aşamadan oluşmaktadır.

Şekil 1. Araştırma Sürecinin Genel Görünümü

Şekil 1’de görüldüğü gibi, çalışmanın veri tabanı oluşturulduktan sonra sonuçların güvenilirliğini sağlamak için Cohen’in Kappa istatistiği kullanılarak değerlendiriciler arası bir güvenilirlik testi gerçekleştirilmiştir. Bu güvenilirlik testi, “değerlendiriciler arası güvenilirlik testi için yararlı olan sağlam bir istatistik” olarak tanımlanmaktadır (McHugh, 2012, s.279). Üstsöylem belirleyicilerinin çözümlenmesi konusunda deneyimli bir dilbilimci veri tabanındaki sözcük sayısının %10’unu üstsöylemsel işlev üstlenen birinci tekil ve birinci çoğul kişi kullanımları açısından incelemiştir. Bu incelemenin ardından uygulanan Cohen’in Kappa istatistiğine göre iki değerlendirici arasında uyuşma değerinin 0,93 olduğu ve bu değer Landis ve Koch (1977; akt. Bilgen ve Doğan, 2017) tarafından öne sürülen değer aralıklarından çok yüksek uyuma denk geldiği tespit edilmiştir. Bu uyumun çalışmanın sonuçlarını güvenilir ve geçerli hale getirmesi beklenmektedir.

3.3. Çözümsel Çerçeve

Bu çalışmada, birinci tekil kişi kullanımlarının üstlendiği üstsöylem belirleyicileri çözümlenirken Tablo 1’de sunulan Hyland’ın (2005a) Kişilerarası Üstsöylem Modeli temel alınmıştır. Ancak, verinin çözümlenmesinde bu modelde bulunan ulamları oluşturan birimlerin daha önceki çalışmalarda metnin yazıldığı dile (örn., Jalilifar, 2011; Lee ve Casal, 2014; Mirshamsi ve Allami, 2013; Mur-Dueñas, 2011) ve yazarların kültürel geçmişine göre (örn. Akbaş, 2012; Boshrabadi, Biria ve Zavari, 2014; Dontcheva-Navratilova, 2016) farklılık gösterdiği tespit edildiği için Hyland’ın (2005a) listesi bu çalışmada tek referans olarak alınmamıştır. Türkçenin biçimbirimsel olarak İngilizceden farklı olmasıyla birlikte bu çalışmadaki birinci tekil kişi kullanımlarının çözümlenmesinde, derlem tabanlı bir çözümleme için daha önce Güçlü (2022)’nin Türkçe dili üzerine yapılan önceki çalışmalara dayanarak oluşturduğu üstsöylem listesi güncellenerek temel alınmıştır. Söz konusu listede üstsöylem olarak işlev gösteren birinci kişi biçimleri aşağıdaki tabloda sunulmaktadır:

Birinci tekil kişi	<p>Kişi adlı: Birinci tekil kişi adlı ben (yalın durumu) <i>Ben</i> adının çekimli biçimleri: benim (ilgi durumu/iyelik adlı), beni (belirtme durumu), bana (yönelme durumu), bende (kalma durumu), binden (çıkma durumu), benimle (vasıta durumu), bençe (eşitlik durumu) Aitlik adlı: benimki (+ki adlı/eki ile) Birinci tekil kişi dönüşlülük adlı kendim (yalın durumu) <i>Kendim</i> adının çekimli biçimleri: kendimin (ilgi durumu), kendimi (belirtme durumu), kendime (yönelme durumu), kendimde (kalma durumu), kendimden (çıkma durumu), kendimle (vasıta durumu), kendimce (eşitlik durumu) Aitlik adlı: kendiminki (+ki adlı/eki ile) Kişi eki: Birinci tekil kişi ekleri (eylemcil çekim biçimbirimleri): -m, -(I)m, -(U)m (al-dı-m, al-ı-yor-um, alacağ-ı-m, al-mış-ı-m, belirttiğ-i-m vb.) Birinci tekil kişi iyelik ekleri (adsıl çekim biçimbirimleri): -m, -(I)m, -(U)m (arabam, başım, mektubum vb.)</p>
Birinci çoğul kişi	<p>Kişi adlı: Birinci çoğul kişi adlı biz (yalın durumu) <i>Biz</i> adının çekimli biçimleri: bizim (ilgi durumu/iyelik adlı), bizi (belirtme durumu) , bize (yönelme durumu), bizde (kalma durumu), bizden (çıkma durumu), bizimle (vasıta durumu), bizce (eşitlik durumu) Aitlik adlı: bizimki (+ki adlı/eki ile) Birinci çoğul kişi dönüşlülük adlı kendimiz (yalın durumu) <i>Kendimiz</i> adının çekimli biçimleri: kendimizin (ilgi durumu/iyelik adlı), kendimizi (belirtme durumu), kendimize (yönelme durumu), kendimizde (kalma durumu), kendimizden (çıkma durumu), kendimizle (vasıta durumu), kendimizce (eşitlik durumu) Aitlik adlı: kendimizinki (+ki adlı/eki ile) Kişi eki: Birinci çoğul kişi ekleri (eylemcil çekim biçimbirimleri): -k, -(I)z, -(U)z (aldı-k, alır-ı-z, alacağ-ı-z, alıyor-u-z, görmüş-ü-z vb.) Birinci çoğul kişi iyelik ekleri (adsıl çekim biçimbirimi): -mIz, -mUz, -(I)mIz, -(U)mUz (arabamız, başımız, mektubumuz, tükettiğimiz vb.)</p>

Tablo 3. Birinci Tekil Kişi ve Çoğul Kişi Biçimleri

Yukarıda verilen tablodaki ek, adıl ve sözcükleri çözümlmek için ücretsiz bir derlem çözümlene aracı olan AntConc (Anthony, 2020) kullanılmıştır. Bu araç aynı zamanda derlem odaklı yöntem için de kullanılmıştır. Özellikle de üstsöylem belirleyicilerinin bağlam dışında çözümlenemeyeceği göz önünde bulundurulduğunda bu uygulamadan oldukça faydalanılmıştır.

Veri tabanında kullanılan birinci tekil kişi ve birinci çoğul kişi kullanımları belirlendikten sonra bu birimlerin birbirlerine göre olan kullanım oranları log-olabilirlik oran (Log-likelihood ratio) istatistiğine göre çözümlenmiştir. Bu çözümlenmede, Paul Rayson'un Web-temelli Log-olabilirlik programı kullanılmaktadır

(<http://ucrel.lancs.ac.uk/llwizard.html>). Log-olabilirlik oran karşılaştırması ile, bir sıklık değerinin diğerine olan oranının anlamlı derecede yüksek ya da az olup olmadığı görülmektedir (Ädel ve Erman, 2012; Lancaster, 2016; Oakes, 1998). Bundan yola çıkarak, bu çalışmada da log-olabilirlik çözümlemesi aracılığı ile, verinin genelindeki birinci tekil kişi kullanımları ve birinci çoğul kişi kullanımlarının dağılımında anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmekte ve sonuçlar kültürel açıdan değerlendirilmektedir. Ayrıca, bu birimlerin bütüncüde ortaya çıkış şekilleri, üstlendikleri üstsöylemsel işlevleri ve kitaplara göre dağılımları sıklık açısından çözümlenmektedir.

4. Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde, Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanan Yedi İklim, Yeni Hitit ve İstanbul C1 seviyesi ders kitaplarında birinci tekil kişi ve birinci çoğul kişi kullanımları ve üstlendikleri üstsöylemsel işlevleri ile bu kullanımların kitaplara göre dağılımları sunulmakta ve bulgular tartışılmaktadır.

4.1. Birinci Tekil Kişi ve Çoğul Kişi Genel Dağılımları

Veri çözümlemesi, incelenen kitaplardaki okuma metinlerinde birinci tekil kişi ve birinci çoğul kişi kullanımlarına sıklıkla başvurulduğunu ortaya çıkarmıştır. Toplam veride 19.755 sözcük içinde 250 defa birinci tekil kişi kullanımları olduğu, 944 defa ise birinci çoğul kişi kullanımları olduğu gözlemlenmiştir. Bu sıklıklar oran açısından karşılaştırıldığında; birinci çoğul kişilerin 100 sözcük başına 4.78 defa kullanıldığı, birinci tekil kişilerin ise 100 sözcük başına kullanım sıklığının 1.27 olduğu belirlenmiştir. Bu oranlar, log-olabilirlik hesabına göre çözümlendiğinde, birinci çoğul kişi kullanımlarının birinci tekil kişi kullanımlarına olan oranının +429.87 ($p < 0.0001$) olduğu tespit edilmiştir. Bu istatistiksel değer, log-olabilirlik hesaplamalarında kritik değer olarak sayılan 3.84 değerinden oldukça yüksek olduğu ve (+) değeri kıyaslanana göre fazla kullanımı gösterdiği için, birinci çoğul kişi kullanımlarının birinci tekil kişi kullanımlarına olan oranı iki oran arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir.

Bu bulguları kültürel açıdan değerlendirmeden önce, üç farklı kitaptaki birinci tekil ve birinci çoğul kişi kullanımlarının dağılımları tartışılmaktadır. Bulgular aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

	Yedi İklim		Yeni Hitit		İstanbul	
	f	100 sözcük başına	f	100 sözcük başına	f	100 sözcük başına
Birinci tekil kişi	30	0.46	134	2.04	86	1.29
Birinci çoğul kişi	252	3.87	424	6.45	268	4.02
Toplam	282	4.33	558	8,49	354	5,31

Tablo 4. Birinci Tekil Kişi ve Birinci Çoğul Kişi Kullanımlarının Ders Kitaplarına Göre Dağılımı

Tablo 4'teki değerler, birinci tekil ve birinci çoğul kişi biçimlerinin kullanım sıklıklarının çoktan aza doğru sırasıyla Yeni Hitit (f:558), İstanbul (f:354) ve Yedi İklim (f:282) olduğunu göstermektedir. Üstelik bu sıralama, ayrı ayrı birinci tekil kişi ve birinci çoğul kişi kullanımlarına da baktığımızda da değişmemektedir. Daha detaylı olarak,

birinci tekil kişi kullanımları en fazla Yeni Hitit (f:134), en az Yedi İklim (f:30) kitaplarında; birinci çoğul kişi kullanımları da en fazla Yeni Hitit (f:424), en fazla Yeni İklim (f:252) kitaplarında gözlemlenmiştir.

Bir diğer çarpıcı bulgu ise, birinci çoğul kişi kullanımlarının üç farklı kitapta da birinci tekil kişi kullanımlarından daha fazla olmasıdır. Bu bulgu, kitaplara göre bakılmaksızın bütüncenin genelinde birinci çoğul kişi kullanımlarının Log-olabilirlik hesabına göre anlamlı olarak fazla olduğu sonucu ile tutarlı bir bulgudur. Bu sonuçlar bize gösteriyor ki; bu kitaplardaki okuma metinlerinin yazarları daha çok birinci çoğul kişi kullanımlarıyla kendi varlıklarını ortaya koyma eğilimindedir ve bu şekilde okurlarıyla iletişime geçmektedir.

Yabancı dil olarak Türkçe dilinin öğretildiği bu kitaplarda incelenen metinlerde birinci çoğul kişi kullanımlarının daha fazla olmasıyla Türk kültürünün toplumsalcılık bilincinin okurlara yansıtıldığı söylenebilir. Triandis (2001)'e göre, toplumsalcılığın benimsendiği bir kültürde yetişen bireyler *benden* ziyade *biz* güdüsüyle hareket etme eğilimindedir. Toplumsalcı bireyler özerk olmak yerine bir gruba dahil olma eğiliminde oldukları için grubun çıkarlarını ön planda tutarlar ve özellikle grup üyeleri başkalarının işlerine yardım etme eğilimindedirler. Türkiye'nin çok etnikli ve çok kültürlü bir ülke olması, Türk kültürünün toplumsalcılık bilincine sahip olduğunun göstergelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Okullarda, çok kültürlü bir eğitim yaklaşımıyla eğitim eşitliğinin sağlanması ve demokratik değerlere dayalı eğitim-öğretim yaklaşımı taahhüt edilmektedir. Bu eğitim sayesinde öğrenciler farklı dil, ırk, sınıf ve cinsiyetten olan kişilere saygı duyacak şekilde yetişirler (Çiftçi ve Aydın, 2014). Bu bağlamda, kültürün dil aracılığı ile yansıtılma gücünü göz önünde bulundurduğumuzda, toplumsalcılık değerine sahip olan bir kültürün bireylerinin *ben* değil daha çok *biz* dili kullanıyor olması Türk kültürünün daha çok toplumsalcılığı benimseyen bir kültür olması düşüncesi ile örtüşmektedir. Sosyal bilimler alanyazınında Türk kültürünü ve toplumsalcı anlayışını ele alan bazı çalışmalar (örn., Ayçiçeği-Dinn ve Caldwell-Harris, 2011; Phalet ve Claey, 1993; Phalet ve Hagendoorn, 1996), bu çalışmayı bireycilik-toplumsalcılık boyutunda desteklemektedir. Ayçiçeği-Dinn ve Caldwell-Harris (2011), göçmenlerin Amerika Birleşik Devletleri'ne toplumsalcı kültürlerden gelmeleri durumunda Amerikan bireyci değerlerini benimseyip benimsemeyecekleri üzerine bir araştırma gerçekleştirmiş ve sonuçları entegrasyon hipotezine ve göçmen bağımlılık hipotezine göre değerlendirmiştir. Entegrasyon hipotezine göre, Türk göçmenlerin ABD'ye gelmeleriyle birlikte kalış süreleri arttıkça daha bireyci olmaları beklenirken göçmen bağımlılık hipotezi, göç sürecinin, özellikle de diğerlerine güvenme isteği gibi toplumsalcı değerleri ve davranışları korumayı gerektirdiğini öne sürer. Çalışmanın sonuçlarına göre araştırmacılar, Türk göçmenlerin toplumsalcı değerini koruduğunu ve ABD'de kalış süreleri arttıkça bu durumun değişmediğini, bunun da entegrasyon hipotezini çürüttüğünü öne sürmüştür. Phalet ve Claey (1993) ile Phalet ve Hagendoorn (1996), Belçika'ya göç eden Türk göçmenlerin Türkiye'de yaşayan Türklere göre toplumsalcılığı daha fazla benimsediklerini ortaya koyarak uluslararası göçün, toplumsalcılığa olan bağlılığı zayıflatmak yerine pekiştirebildiğini iddia etmişlerdir.

Birinci tekil kişi ve çoğul kişi adıları ve bireycilik-toplumsalcılık karşıtlığı bağlantısında yapılan çalışmalara baktığımızda, birinci çoğul kişi adılarının (örn. *biz*, *bizi*, *bizim*) pek çok araştırmacı tarafından "ilişkisel", "toplul" veya "temsili" adılar olarak anıldığını görmekteyiz (Quirk, Greenbaum, Leech, Svartvik ve Crystal, 2008; Rastall, 2003; Tang ve John, 1999). Quirk vd. (2008)'nin ifade ettiği üzere, birinci çoğul

kişi adlı kullanımlarının, ister bir ulus, topluluk gibi büyük, ister siyasi parti gibi küçük olsun, belirli bir grubun toplumsalcılık duygusunu yansıttığını belirtmişlerdir. Örneğin, bir sosyal psikoloji alanında yapılan çalışmada, Na ve Choi (2009), bir belirsiz adlı birinci çoğul kişi adlı olarak tahmin etme eğiliminde olan Koreli katılımcıları toplumsalcı, birinci tekil kişi adlı olarak tahmin etme eğiliminde olan Amerikalı katılımcıları ise bireyci olarak yorumlamıştır. Türkiye, grup ve aileye bağlılık kültürel değerlerini temel alan toplumsalcı bir ülke olarak kabul edilmiştir (Kağıtçıbaşı, 1982, 1996). Bireycilik-toplumsalcılığı tek boyutlu olarak ele alarak 39 ülkenin endeksini oluşturan Oishi ve diğerleri (1999), Türkiye'nin, Çin ve Nijerya'dan sonra en toplumsalcı üçüncü ülke olarak yer aldığını belirtmiştir. Dolayısıyla, bir kültürün değerlerini temel alan bireycilik-toplumsalcılık karşıtlığının toplumun kullandığı dile özellikle de üstsöylem kullanımına yansıtacağı söz konusu çalışmanın temel bulguları arasında sayılabilir.

Üstsöylem belirleyicilerini kültürel açıdan inceleyen pek çok çalışma (örn., Alonso-Almeida, 2014; Belyakova, 2017; Boginskaya, 2024; Lee ve Casal, 2014; Mauranen, 1993; McEnery ve Kifle, 2002; Mikolaychik, 2019; Peterlin, 2005; Vassileva, 2001), kültürel faktörlerin neyi nasıl yazdığımızı, metni ne şekilde düzenlediğimizi ve bu noktada üstsöylemin metinlerde tek tip bir görünüşünün olmadığını ortaya koymaktadır. Örneğin; anadili İngilizce olan yazarlar ve ana dili Farsça olan yazarlar tarafından yazılan İngilizce araştırma makalelerini üstsöylem ve kültür bağlamında inceleyen Salek ve Branch (2014), çalışmanın sonuçları doğrultusunda farklı kültürlerin yazılarında farklı retorik düşünce kalıplarına sahip olduğu ileri sürmektedir. Ayrıca, Abdollahzadeh (2011), yazarların kendilerini ifade etme biçimlerinin ve okuyucularıyla etkileşim kurma şekillerinin, belirli kültürel toplulukların normları ve beklentileriyle yakından ilişkili olduğunu iddia etmektedir. Farklı kültürlerden gelen yazarların yazdıkları metinlerde kendilerinden nasıl söz ettiği üzerine yapılan çalışmalar yazar sesinin (authorial voice) metnin yazarlarının bulunduğu kültüre göre farklılık gösterdiğini açığa çıkarmıştır (örn., Attaran, 2014; Breivega vd., 2002; Dahl, 2004; Fløttum, 2003; Fløttum, Dahl ve Kinn, 2006; Vassileva, 1998, 2000). Vassileva (1998), İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça ve Bulgarca dillerinde yazılan dilbilim araştırma makalelerinde yazar varlığını ve şahıs *ben* ile birinci çoğul şahıs *biz* kullanımı açısından incelemiştir. Çalışmanın bulgularına göre, yazar, Rusça ve Bulgarca yazılan makalelerin toplumsalcı bir yaklaşımı yansıtarak *bizi* tercih ederken, Almanca yazılan dilbilim makalelerinde *ben* ve *biz* kullanımında anlamlı bir farklılığa rastlanmadığını göstermiştir. Üstelik, yazarın varlığı en çok İngilizce metinlerde belirginken Almanca metinlerle karşılaştırıldığında ise *ben* ve *biz* kullanımları iki kat daha sık, Rusça ve Fransızca metinlerle karşılaştırıldığında ise iki kattan da daha sık olduğu belirtilmiştir. Bu eğilim, Bakhtin'in (1986, s. 301) yorumladığı şekliyle Anglo-Sakson *yazar sorumluluğu* (author responsibility) kavramıyla ilişkilendirilmiştir. Bu perspektifte, Vassileva'a (1998) göre, *ben* dili kullanan yazarlar bireysel sorumluluk alırken, *biz* dili kullananlar işbirlikçi bir yaklaşımı benimsemiştir. Bu çalışmanın sonuçlarıyla tutarlı olan mevcut çalışma da yazarın kendinden *ben* veya *biz* olarak bahsetme şeklinin bizlere bir kültür hakkında bilgi verebileceğini ortaya koymaktadır.

Türkçede üstsöylem belirleyicileri ve kültür arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğuna dair yapılan çalışmalar (Akbaş, 2014b; Akbaş ve Hardman, 2017; Bayyurt, 2017; Çandarlı, Bayyurt ve Martı, 2015; Ekoç-Özçelik, 2023; Işık Kirişçi ve Duruk, 2022; Kafes, 2017; Özdemir ve Longo, 2014; Üner ve Subaşı, 2022), çeşitli kültürel gruplar arasında önemli farklılıklar açığa çıkarmıştır. ABD ve Türkiye'deki yüksek lisans

öğrencilerinin İngilizce tez özetlerinde üstsöylem belirleyicilerinin kullanımını kültürel eğilimler açısından araştıran Özdemir ve Longo (2014), Türk öğrencilerin tanıtlayıcılar, metinici belirleyiciler, açımlayıcılar, vurgulayıcılar, tutum belirleyicileri ve kendinden söz etme gibi üstsöylem belirleyicilerini Amerikalı öğrencilere kıyasla daha az kullandığı, ancak daha fazla mantıksal bağlayıcılar, çerçeve belirleyiciler ve kaçınımlar kullandığını açıklayarak üstsöylem belirleyicilerinin tür ve sıklık açısından kültürel farklılıklarla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla, bu çalışmaların bulgularını destekler şekilde söz konusu çalışmanın da üstsöylem belirleyicileri ve kültürel yapı arasındaki ilişkisi olduğunu gösterdiği iddia edilebilir.

Toumi'nin (2009) de belirttiği gibi, "Üstsöylem belirleyicileri önemli bir sosyal değer taşır ve yazarın kişiliğini ve kimliğini büyük ölçüde yansıtır." (s.64). Bu çalışma da, birinci tekil kişi kullanımlarına kıyasla daha sık kullanılan birinci çoğul kişi kullanımlarının Türk kültürünü daha çok toplumsal bir yaklaşımla yansıttığını gösterebilir. Dolayısıyla, genel olarak bu bulgunun üstsöylem belirleyicileri ve kültürel yapı arasındaki ilişkisi olduğunu gösterdiği iddia edilebilir.

4.2. Birinci Tekil Kişi Ortaya Çıkış Şekilleri ve Üstsöylem İşlevleri

İncelenen ders kitaplarında, birinci tekil kişi kullanımlarının sözcükle (*ben* adılı, *kendi* adılı) ve biçimbirimle olmak üzere iki temel şekilde ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Aşağıda, sırayla birinci tekil kişi kullanımlarının sözcükle ve biçimbirimle ortaya çıkış şekilleri ile ders kitaplarına göre dağılımları ve üstsöylemsel işlevleri ile ders kitaplarına göre dağılımları metinden örneklerle tartışılacaktır.

4.2.1. Sözcükle Ortaya Çıkan Birinci Tekil Kişi Kullanımları

Çalışmanın bütüncesi incelendiğinde, birinci tekil kişi kullanımlarının sözcükle ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; birinci tekil kişi adları olan *ben* adılı ve *kendi* adılı kullanımlarıdır.

4.2.1.1 Ben Adılı ve Birinci Tekil Kişi Çekimleri

Ben adılı, varlıkları kişi olarak teklik biçiminde temsil eden kişi adlarının yerine geçen birinci tekil kişi adlarıdır (personal pronouns) (Korkmaz, 2009). Bu çalışmada incelenen metinlerde *ben* ve *ben* adılı çekimli biçimleri olan *beni* ve *benim* olarak metinlerde yer aldığı tespit edilmiştir. *Ben* adılı herhangi bir ek almayarak yalın halde bulunan birinci tekil kişi adıdır. *Beni* adılı, *ben* adılına *-I* ekinin gelmesiyle belirtme (accusative) durumunda bulunan birinci tekil kişi adıdır. *Benim* adılı ise, sahiplik bildiren birinci tekil kişi ilgi eki *-(I)m* eki ile oluşan birinci tekil kişi iyelik adıdır (Atabay, Özel ve Kutluk, 2003). Aşağıda, bu birimlerin ders kitaplarına göre dağılımları verilmiştir.

	Yedi İklim	Yeni Hitit	İstanbul
	f	f	f
<i>Ben</i>	0	3	1
<i>Beni</i>	0	2	2
<i>Benim</i>	0	6	2

Tablo 5. *Ben Adılı Kullanımlarının Ders Kitaplarına Göre Dağılımı*

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı gibi, *ben* adılı ve çekimli biçimlerinin incelenen metinlerde toplamda 16 defa kullanıldığı tespit edilmiştir ve en fazla *ben* adılı kullanımları Yeni Hitit kitabında mevcut iken, Yedi İklimde ise herhangi bir *ben* adılı ve

çekimli biçimine rastlanmamıştır. Bunlar arasından birinci tekil kişi iyelik adlı olan *benim* adlı, en fazla kullanılan *ben* adlıdır. Dolayısıyla, yazarların daha çok aidiyet belirterek kendi varlıklarını metinde açığa çıkarmak istedikleri söylenebilir.

Aşağıda, *ben* adının metinlerde kullanılan her bir ortaya çıkış şekli için metinden örnekler verilmiştir.

- (1) Hayat enerjisiyle *ben* de dahil olmak üzere bütün gençlere taş çıkarır (YH-1)
- (2) Fazla yaşamayacağını bildiği için, *beni* oğlumun negatif tutumundan korumaya çalışmıştı. (İ-4).
- (3) İşte halkımın da *benim* gibi yabancı kelimelere karşı okuma zorluğu olduğunu düşünerek Türkiye’de ticaret yapan firmaları uyarmak zorunda hissediyorum kendimi (YH-10).

Yukarıdaki (1), (2) ve (3) numaralı tümcelerinde bulunduğu metinler bir kişi tarafından yazılmıştır ve yazar *ben* ve ad çekimleri almış olan *beni* ve *benim* kişi adlarıyla doğrudan kendi varlığını ortaya koymuştur.

4.2.1.2 Kendi Adlı ve Birinci Tekil Kişi Çekimleri

Kendi adlı, kişi adlarından daha güçlü bir anlam taşıyarak onları anlamca pekiştiren bir dönüşlülük adlıdır (reflexive pronoun). Şahısların aslını ve özünü bildirir (Korkmaz, 2009). *Kendi* sözüne iyelik eklerinin getirilmesiyle kurulan bu ad, bu çalışmada incelenen metinlerinde *kendimi* ve *kendime* biçimleriyle ortaya çıkarak birinci tekil kişiyi temsil etmektedir. *Kendimi* adlı *-mi* birinci tekil kişi ekiyle adıda belirtme durumu oluşturmaktadır. *Kendime* adlı ise birinci tekil kişiyi yansıtan ve yönelme durumu bildiren bir dönüşlülük adlıdır (Lewis, 2000). Aşağıda, bu birimlerin ders kitaplarına göre dağılımları verilmiştir.

	Yedi İklim	Yeni Hitit	İstanbul
	f	f	f
<i>Kendimi</i>	0	3	1
<i>Kendime</i>	0	1	0
Toplam	0	4	1

Tablo 6. Birinci Tekil Kişi Kendi Adlı Kullanımlarının Ders Kitaplarına Göre Dağılımı

Tablo 6’ya baktığımızda, *kendi* adlı ve biçimlerinin toplamda 5 kere kullanıldığı, bunlar arasında en fazla *kendimi* adının bulunduğu ve bu adın en fazla Yeni Hitit metinlerinde yer aldığı tespit edilmiştir. Yedi İklimde ise herhangi bir kullanıma rastlanmamıştır. Aşağıda, bütüncedeki *kendi* adlarının her bir ortaya çıkış şekli için metinden örnekler sunulmuştur.

- (4) Koskoca Gani Müjde Schewepes’i doğru telaffuz edemiyor dedirtmem *kendime* (YH-10)
- (5) Bu yüzdendir ki önlerinde saygıyla eğilmekten *kendimi* alamıyor ve onları canı gönülden alkışlıyorum (İ-1)

Yukarıdaki verilen, çalışmanın veri tabanından çekilen (4) ve (5) numaralı tümcenin bulunduğu metinler bir yazar tarafından yazılan metinlerdir ve yazar *kendime* ve *kendimi* adlarıyla söyleyen kişiyi vurgulayan ve yansıtan ve işi yapana dönüşünü gösteren bir

işlev yükleyen birinci tekil kişi dönüşlülük adlı ile doğrudan kendine gönderme yapmıştır.

4.2.2. Biçimbirimle Ortaya Çıkan Birinci Tekil Kişi Kullanımları

Çalışmanın bütüncesinde, birinci tekil kişi kullanımlarının sözcükle ortaya çıkmasına ek olarak biçimbirimle de ortaya çıktığını görebiliyoruz. Bunlar; *-m*, *-(I)m*, *-(U)m* birinci tekil ekleri ve *-m*, *-(I)m*, *-(U)m* birinci tekil kişi iyelik ekleridir. Aşağıdaki tablo, bu eklerin ders kitaplarına göre dağılımını sunmaktadır.

	Yedi İklim	Yeni Hitit	İstanbul
	f	f	f
<i>-m</i> , <i>-(I)m</i> , <i>-(U)m</i> (birinci tekil kişi ekleri)	25	84	64
<i>-m</i> , <i>-(I)m</i> , <i>-(U)m</i> (birinci tekil kişi iyelik ekleri)	5	34	17
Toplam	30	118	81

Tablo 7. Birinci Tekil Kişi Eklerinin Ders Kitaplarına Göre Dağılımı

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı gibi, birinci tekil kişi ve iyelik ekleri en fazla Yeni Hitit bütüncesinde kullanılırken, en az ise Yedi İklim bütüncesinde yer almıştır. Ayrıca, her üç kitapta da birinci tekil kişi eklerinin (f=173), birinci tekil kişi iyelik eklerinden (f=56) daha fazla kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu durumda, eklerle ortaya çıkan birinci tekil kişi kullanımlarının daha çok yan tümcedeki (subordinate clause) eylemsiye ya da temel tümcedeki (main clause) yükleme belirtme aitlik ekinin *-(I)m* gelmesiyle ortaya çıktığı söylenebilir. Bu duruma örnek olarak aşağıdaki (6), (7) ve (8) no.lu örnekler verilebilir.

- (6) Size “Dünyaya pembe gözlüklerle bakalım, paranın ne önemi var” demiyorum. (YH-6)
- (7) Konu hakkında biraz da ordan burdan bilgi edindim, işte kilt hakkında öğrendiklerim. (YH-5).
- (8) Gördüğüm kadarıyla bu tür etkinliklerde, düzenleyenlerin birincil amacı, bilimsel bir iş yapmaktan çok, görünmek, tanınmak; öncelikli olarak kurumların/yaşadıkları şehrin tanınmışlığını arttırmaktır. (Yİ-10)
- (9) Dedemin hayattaki bu enerjisi benim şunu daha iyi anlamamı sağladı. (YH-1).

Yukarıdaki tümcelerde birinci tekil kişi eklerinin yer aldığı *demiyorum* ve *edindim* temel tümcenin eylemiyen, *öğrendiklerim* ve *gördüğüm* yan tümcelerin eylemleri olarak öznelerine uyum (subject-verb agreement) gösteren kişi ekleri ile donatılmıştır.

Aitlik ekleri, yantümcedeki eylemside kişi ve sayı belirterek özne ile bağlantısını göstermek için yantümcedeki eylemsinin aldığı *-DİK*, *-(y)AcAK*, *-mA* and *-(y)Iş* gibi eklerden sonra gelebilir. Yukarıdaki (7), (8), (9) no.lu tümcelerdeki *öğrendiklerim*, *gördüğüm* ve *anlamamı* sözcüklerinde bu ekler yer almaktadır. Sırayla inceleyecek olursak; *öğrendiklerim* bulunduğu tümcede başsız ilgi tümceciklerinde (headless relative clauses) sıfat-eylem (participle) olarak görev yapmaktadır ve sıfat-eylem olan *-DİK* ekini çoğul eki ve birinci tekil iyelik eki *-(I)m* gibi ad çekim ekleri takip etmiştir. *Kadarıyla* çekim edatının (postposition) takip ettiği *gördüğüm* sözcüğü ulaç (converbial) işlevine sahip olan *-DİK* eki ile birinci tekil kişi eki *-(I)m* içermektedir. Yan tümcenin eylemi olarak temel tümcenin *-i* tümleci olarak karşımıza çıkan *anlamamı* da içerdiği birinci tekil kişi iyelik eki *-m* ile yazar kendi varlığını ortaya koymuştur. Öte yandan, tümcede yüklem (predicate) olarak bulunan *demiyorum*, kişi ve sayı bakımından özne ile uyum

içindedir ve yukarıdaki eylemsilerde olduğu gibi aldığı kişi ekleriyle yazarı kendi varlığını açıkça sunmasında rol oynamaktadır.

Öte yandan, bütüncede yer alan birinci tekil kişi eklerinin ortaya çıkış şekillerinden biri de temel tümce ya da yan tümcedeki eyleme değil de ad tamlamalarına gelen iyelik ekleri (possessive suffixes) ile gerçekleşmiştir. Aşağıdaki (10), (11), (12) no.lu tümcelerde bu durumun örnekleri sunulmuştur.

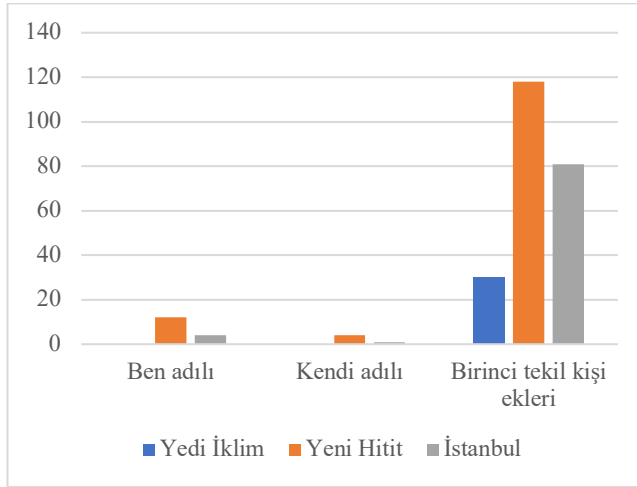
(10) Dili daha boyutlu öğrendikçe ve onu kullanma girişimlerimi genişlettikçe içinde yaşadığım yeni dünyam da derinleşiyordu; her yeni sözcükle artarak daha ayrıntılı hale geliyordu (YH-7)

(11) Tavlının kullarından köşesine kadar böyle anlamları olabileceği aklıma bile gelmezdi (İ-6).

(12) Etrafımdaki insanlar son günlerde devamlı bir diziden bahsediyorlardı (YH-15).

Yukarıda verilen tümcelerde, *dünyam*, *aklıma*, *etrafımdaki* sözcüklerinde bulunan –(ı)m birinci tekil kişi iyelik ekleriyle yazarlar, kendilerine ait olanları belirtmektedirler.

Bu bölümde, birinci tekil kişi kullanımlarının çalışmanın bütüncesindeki bütün ortaya çıkış şekilleri ve kitaplara göre dağılımı niceliksel ve niteliksel olarak sunulmuştur. Birinci tekil kişi kullanımlarının sözcük olarak (*ben* adılı ve *kendi* adılı) ve biçimbirim olarak (birinci tekil kişi ve iyelik ekleri) ortaya çıkış şekillerinin kitaplara göre genel dağılımı aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik 1. Birinci Tekil Kişi Kullanımlarının Sözcük ve Ek Bazında Ders Kitaplarına Göre Dağılımı

Grafik 1, çalışmanın veri tabanında kullanılan birinci tekil kişi kullanımlarının Yedi İklim, Yeni Hitit ve İstanbul kitaplarının üçünde de daha çok birinci tekil kişi ekleriyle ortaya çıktığını göstermektedir. Sözcük olarak ortaya çıkış şekillerinin ise oldukça az olduğu ve *ben* adılı ve *kendi* adılı arasından da *kendi* adılının en az kullanılan birinci tekil kişi adılı olduğu görülmektedir. *Ben* adılı, *kendi* adılı ve birinci tekil kişi ekleri açısından kitaplar karşılaştırıldığında bu birimlerin en çok kullanıldığı ders kitabının Yeni Hitit, en az kullanıldığı ders kitabının ise Yedi İklim olduğu tespit edilmiştir.

Birinci tekil kişi eklerine her üç kitapta da sözcükle yapılan birinci tekil kişi yazar gönderimlerine nazaran daha fazla başvurulması, Türkçe dilinin sondan eklemeli (agglutinative) yapısına atfedilebilir. Bu yapı ile birlikte çok zengin bir özne-yüklem

uyumu (subject-verb agreement) sistemi ile Türkçede bir özne ile tümcedeki ona karşılık gelen eylem arasındaki sayı (tekil veya çoğul) anlaşmasını sağlanabilir (Kornfilt, 1997; Göksel ve Kerslake 2005). Birinci tekil kişinin varlığı, sözcüğe gelen birinci tekil kişi ile uyumlu olan iyelik eki ile belirtiliyorsa, öncesinde gelen sahiplik adlı (örn; *benim*) düşürülebilir (Underhill, 1976). Örneğin; *benim odam* tamlamasındaki *benim* adlı çıkarılarak sadece *odam* sözcüğü kullanılabilir. Türkçenin sondan eklemeli özelliği sayesinde *oda* sözcüğüne gelen *-(I)m* iyelik eki, sahip olanın birinci kişi ve tekil olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada, *benim* adının (f=6) birinci tekil kişi iyelik eklerinden daha az kullanılması (bknz. Tablo 5) da Türkçenin sondan eklemeli yapısının sonucu olan özne-yüklem uyumuna atfedilebilir.

Türkçenin adıl düşüren (pro-drop) bir dil olması da, bu çalışmada incelenen metinlerde *ben* adının az kullanılmasına ve eklerin fazla kullanılmasına neden olduğu söylenebilir. Yukarıda bahsedilen özne-eylem uyumuyla yeterli bilgi sağlanması nedeniyle çoğu zaman adılın tümceden çıkarılabileceği anlamına gelir (Kerslake, 1987). Türkçede eylem çekimi, öznenin kişi ve sayısı hakkında bilgi taşıyarak, özne adının netliğini kaybetmeden düşürülmesine olanak sağladığını düşündüğümüzde, bu çalışmada özne adlarının bırakılması ve özne-eylem uyumunu sağlayan eklerin adillara göre daha fazla kullanılmasının, Türkçe dilinin adıl düşmesi değiştirgeni olan bir dil olmasından kaynaklandığı savunulabilir. Bundan dolayı, yabancılar için Türkçe öğretiminde kullanılan bu kitaplardaki metinlerde kişi eklerine, kişi bildiren sözcüklere göre sayıca daha sık başvurulması beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

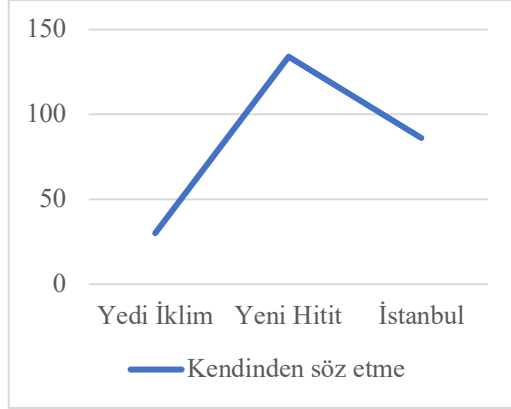
4.2.3. Birinci Tekil Kişi Kullanımlarının Üstsöylem İşlevi Olarak “Kendinden Söz Etme”

Bu çalışmada incelenen metinlerdeki birinci tekil kişi kullanımları, Hyland'ın (2005a) Üstsöylem Modelindeki üstsöylem ulamlarına göre değerlendirildiğinde, bu kullanımların alıcı odaklı etkileşimli üstöylem ulamlarından olan *kendinden söz etme* işleviyle ortaya çıktığını görüyoruz. Kendinden söz etme belirleyicisi, bir yazarın veya konuşmacının kendi düşünce süreçlerini veya yazılı metindeki ifade biçimini belirtme amacını taşıyan dilbilgisel öğeleri ifade eder. Aşağıdaki tümcede yazar birinci tekil kişi kullanımıyla doğrudan kendisine göndermede bulunur.

(13) Arkadaşlarımla bulduğum zamanlarda bile günlük konularla başlayan sohbet dönüp dolaşp bu diziye geliyordu (YH-15).

Yukarıdaki tümcede bulunan *arkadaşlarımla* ve *bulduğum* sözcükleri birinci tekil kişi ekleri içermektedir. Yazar bu eklerle kendisine açık göndermede bulunur. Dolayısıyla, söz konusu dilsel birimler üstsöylem belirleyicileri arasından *kendinden söz etme* belirleyicisi olarak işlev yapmaktadır. Yukarıdaki örnek okuyucuya yazarın kim olduğunu ve eserinde nerede durduğunu göstermektedir. Bölümdeki (1), (2), (3), (4), (5), (6), (7), (8), (9), (10), (11) ve (12) no.lu örneklerdeki birinci tekil kişi kullanımları da kendinden söz etme belirleyicilerine örnek olarak verilebilir. Bu örneklerdeki birinci tekil kişi kullanımlarıyla yazar kendini açıkça ortaya koyarak metnin anlaşılabilirliğini arttırmakta ve böylelikle okuyucu ile daha yakın bir bağ kurmaktadır. Kendinden söz etme belirleyicileri, yazarı metne dahil etmenin en güçlü yolu olarak ifade edilebilir.

Aşağıdaki grafikte, birinci tekil kişi kullanımlarının üstlendiği kendinden söz etme üstsöylem belirleyicisinin kitaplara göre dağılımı verilmektedir.

Grafik 2. Kendinden Söz Etme Belirleyicisi İşlevi Üstlenen Birinci Tekil Kişi Kullanımlarının Ders Kitaplarına Göre Dağılımı

Yukarıdaki grafikte gösterildiği gibi, birinci tekil kişi kullanımlarının en fazla Yeni Hitit ders kitabında olduğu, en az ise Yedi İklim ders kitabında ortaya çıktığı görülmektedir. Kullanılan bu birinci tekil kişi kullanımlarının üstlendiği tek üstsöylem belirleyicisi olarak kendinden söz etme üstsöylem belirleyicisinin yine aynı şekilde dağılımının olması, bize bu kitapların metinlerinin türü hakkında fikir verebilir. Bir akademik tür olarak kabul edilen bu ders kitaplarında, alt-tür olarak öykü ve masal gibi edebi türe ait metinlere ve sohbet ve makale gibi bilgi verici türe ait metinler gibi farklı türlerdeki metinlere yer verildiği anlaşılmıştır. Metinlerin ait olduğu türlerin üstsöylem belirleyicilerinin kullanımında etkisinin olduğunu bulgulayan çalışmalar olduğu için, her ne kadar bu çalışmada metinler dolayısıyla da metinlerin ait olduğu alt-türler rasgele seçilse de kendinden söz etme belirleyicilerinin kitaplara göre kullanım sıklığının farklı olmasının farklı alt-türleri içeren kitaplar olmasından ileri geliyor olabileceği düşünülmektedir.

Bu bölümde, çalışmanın bütüncesinde yer alan birinci tekil kişi kullanımlarının bütün ortaya çıkış şekilleri ve bu kavramların üstlendiği üstsöylemsel işlev ortaya konmuştur ve bulgular kitaplardaki dağılıma göre tartışılmıştır. Aşağıda, birinci çoğul kişi kullanımlarının bütün ortaya çıkış şekilleri ve üstlendikleri üstsöylemsel işlevler sunulmakta ve tartışılmaktadır.

4.3. Birinci Çoğul Kişi Ortaya Çıkış Şekilleri ve Üstsöylem İşlevleri

İncelenen ders kitaplarında, birinci çoğul kişi kullanımlarının da birinci tekil kişi kullanımları gibi genel olarak iki şekilde ortaya çıktığını görüyoruz. Bunlar sözcükle ortaya çıkan kullanımlar ve biçimbirimle ortaya çıkan kullanımlardır.

4.3.1 Sözcükle Ortaya Çıkan Birinci Çoğul Kişi Kullanımları

Çalışmanın bütüncesinde, birinci çoğul kişi kullanımlarının sözcükle ortaya çıktığını görebiliyoruz. Bunlar; *biz* adılı ve *kendi* adılı kullanımlarıdır. Aşağıda ders kitaplarına göre *biz* adılına ortaya çıkış şekilleri sunulmuştur.

4.3.1.1 Biz Adılı

Veri çözümlemesi, *biz* adılılarının *biz*, *bizim*, *bizi*, *bize*, *bizde*, *bizden* gibi birimlerle çeşitli durum ekleriyle metinlerde yer aldığını göstermektedir. Aşağıda bu birimlerin ders kitaplarına göre dağılımları verilmiştir.

Yedi İklim	Yeni Hitit	İstanbul
------------	------------	----------

RUHAN GÜÇLÜ

	f	f	f
Biz		8	1
Bizim		4	1
Bizi	4	5	3
Bize		3	4
Bizde	2		1
Bizden		1	1
Toplam	6	21	11

Tablo 8. *Biz Adılı Kullanımlarının Ders Kitaplarına Göre Dağılımı*

Tablo 8’de sunulan *biz* adılının durum çekimleri toplamda 39 kere kullanılmıştır. Bu birimlerin en fazla Yeni Hitit’de, en az Yedi İklim’de kullanıldığı görülmüştür. Aşağıda kullanılan bu birimler veri tabanından çekilen tümceler içinde verilmektedir.

- (14) Teknolojinin son harikalarından herkesten önce **biz** yararlanabiliriz (YH-6).
 (15) İleride bir gün bizim olma ihtimali olan ya da keşke **bizim** olsa dediğimiz milyonları düşünerek , “olsaydı yapardım”larla dolu tümceler kurarak, “Bende şans olsa...”diyerek ömrümüzü tüketmektense bütünün **bizi** mutlu etme ihtimali olan en küçük parçalarını görmeye çalışarak yürüyemez miyiz bu yolu? (YH- 6)
 (16) Düzenli sporun **bizi** kalp krizi ve inmenin yanı sıra kemik erimesi, şeker hastalığı, kalınbağırsak ve meme kanseri, depresyon ve bunama gibi ciddi birçok kronik hastalıktan koruduğunu gösteren güçlü kanıtlar var (Yİ-1).
 (17) Bazen de hayallerimizi harekete geçiren ve belki de hiçbir zaman yaşamımızda göremeyeceğimiz ayrıntıları **bize** gösteren bir görüntüler geçidi...(İ-1).
 (18) **Bizde** ise Nasrettin Hoca ve Bektaşî fıkraları, bir gün Marco Paşa hikayeleri, Karagöz Hacivat anlatıları sadece güldürmekle kalmaz, en ciddi söylevlerin iletemeyeceği mesajları bir çırpıda iletir. (İ-13).
 (19) Hayat mücadelesi **bizi, bizden** uzaklaştırıyor (İ-13).

4.3.1.2. Kendi Adılı

Birinci çoğul kişi kullanımları arasında sözcükle yapılan bir diğer ortaya çıkış şeklinin *kendi* adılı olduğu bulunmuştur. Tablo 9’da görüldüğü üzere, kullanılan *kendi* adılı birimleri *kendimiz* ve *kendimizi* adılılardır. Aşağıda bu birimlerin ders kitaplarına göre dağılımları verilmiştir.

	Yedi İklim	Yeni Hitit	İstanbul
	f	f	f
Kendimiz	-	-	1
Kendimizi	-	4	-
Toplam	-	4	1

Tablo 9. *Birinci Çoğul Kişi Kendi Adıllarının Ders Kitaplarına Göre Dağılımı*

Tablo 9’a baktığımızda, en fazla kendi adılı Yeni Hitit’de kullanılırken, Yedi İklimde ise herhangi bir kullanıma rastlanmamıştır. Aşağıda, metinlerde kullanılan kendi adılılar tümce içinde sunulmuştur.

- (20) Aradan yıllar geçtikçe varlığımızı **kendimiz** bile ulaşamaz oluyoruz (İ-13).
 (21) Yalnızca **kendimizi** değil etrafımızdakileri de mutlu edebiliriz (YH-6).

4.3.2 Biçimbirlikle Ortaya Çıkan Birinci Çoğul Kişi Kullanımları

Verinin çözümlenmesi bize birinci çoğul kişi kullanımlarının biçimbirimle de açığa çıktığını göstermektedir. Bunlar: birinci çoğul kişi ekleri ve birinci çoğul kişi iyelik ekleridir. Birinci çoğul kişi ekleri *-k*, *-(I)z*, *-(U)z* olan çekim ekleri, eylemcil çekim biçimbirimleri (verbal inflectional suffix) olarak ana tümcenin eylemine veya yan tümcenin eylemsisine gelen eklerdir. Birinci çoğul kişi iyelik eki olan *-(I)mIz* ise, adsıl çekim biçimbirimi (nominal inflectional suffix) ad soylu sözcüklere eklenerek bu çalışmada varlığın metnin yazarlarına ait olduğunu belirtmektedir. Belirtilen birinci çoğul kişi çekimsel biçimbirimlerinin incelenen metinlerde toplam 272 defa kullanıldığı tespit edilmiştir. Aşağıdaki tabloda bu eklerin ders kitaplarına göre dağılımı sunulmuştur.

	Yedi İklim	Yeni Hitit	İstanbul
	f	f	f
<i>-k</i> , <i>-(I)z</i> , <i>-(U)z</i> (birinci çoğul kişi ekleri)	36	62	32
<i>-(I)mIz</i> (birinci çoğul kişi iyelik ekleri)	37	58	47
Toplam	73	120	79

Tablo 10. Birinci Çoğul Kişi Eklerinin Ders Kitaplarına Göre Dağılımı

Tablo 10'dan anlaşılacağı gibi, birinci çoğul kişi ve iyelik ekleri en fazla Yeni Hitit'de kullanılırken, en az ise Yedi İklimde kullanılmıştır. Aşağıda birinci çoğul kişiye ait biçimbirimlerin metin içindeki kullanımları sunulmuştur.

(22) O akşam tek kelime konuşmadık (İ-4).

(23) İnsan oğlunun hayatını baştan sona değiştirebilen güçlü duyguya sadece ‘aşk’ deyip geçemeyiz (YH-3).

(24) Bunun gibi önceden kestiremediğimiz birçok sürprizi vardır dedemin (YH-1).

(25) Kutsal kitaplara baktığımızda kırk sayısının birçok yerde geçtiğini görürüz (Yİ-13).

Yukarıdaki örneklerde verilen tümcelerde bulunan sırasıyla ulaç (converb), sıfat-eylem (participle) işlevindeki *baktığımızda* ve *kestiremediğimiz* eylemsilerinde *-dik* eklerini takip eden *-(I)mIz* birinci tekil kişi ekleri ile *konuşmadık* ve *görürüz* yüklemelerinde bulunan *-k* ve *-(I)z* birinci çoğul kişi eklerinin bulunduğu metinlerin yazarları kendilerine doğrudan göndermede bulunmaktadır. Adsıl çekim biçimbirimleri olarak birinci çoğul kişi iyelik eki *-(I)mIz* da veri çözümlemesinde karşımıza çıkmaktadır.

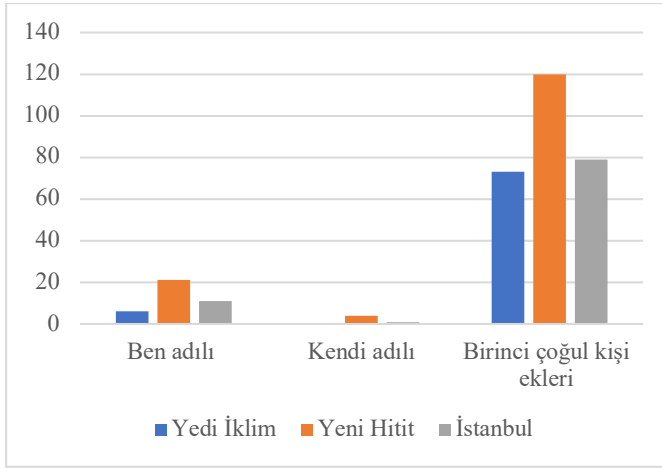
(26) Bu, günümüzde bilim adamlarının açıklamakta zorlandıkları konulardan biridir (İ-3).

(27) Korku, hepimizin hayatta kalma mekanizmasında var olan, her normal insanın sahip olduğu duygusal bir tepkidir (YH-2).

(28) İnsanlar olarak merakımızı gidermek ve bilgilerimizi pekiştirmek uğruna hayvanların kendi doğalarından yaşam haklarını ellerinden almamalıyız (Yİ-5).

(29) Fakat, pek azımız o çizgiyi gerçekten aşabilmiştir (YH-4).

Bu bölümde, birinci çoğul kişi kullanımlarının çalışmanın bütüncesindeki bütün ortaya çıkış şekilleri ve kitaplara göre dağılımı sunulmuştur. Birinci çoğul kişi kullanımlarının sözcük olarak (*biz* adılı ve *kendi* adılı) ve biçimbirim olarak ortaya çıkış şekilleri kitaplara göre ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Aşağıdaki grafikte ise; bu ortaya çıkış şekillerinin genel olarak ders kitaplarına göre dağılımı verilmiştir.

Grafik 3. *Birinci Çoğul Kişi Kullanımlarının Sözcük ve Ek Bazında Ders Kitaplarına Göre Dağılımı*

Grafik 3, çalışmanın veri tabanında kullanılan birinci çoğul kişi kullanımlarının Yedi İklim, Yeni Hitit ve İstanbul kitaplarının üçünde de daha çok birinci çoğul kişi ekleriyle ortaya çıktığını göstermektedir. Sözcük olarak ortaya çıkış şekillerinin ise oldukça az olduğu, *ben* adlı ve *kendi* adlı arasından da *kendi* adılının en az kullanılan birinci çoğul kişi adlı olduğu görülmektedir.

Biz adlı, *kendi* adlı ve birinci çoğul kişi ekleri açısından ders kitapları karşılaştırıldığında bu birimlerin en çok kullanıldığı ders kitabının Yeni Hitit olduğu ortaya çıkmıştır. Ders kitaplarına göre, birinci çoğul kişi kullanımlarının birinci tekil kişi kullanımlarıyla ek ve sözcük bazında aynı dağılım sıralamasına sahip olması dile özgü yorumları doğrudur niteliktedir.

Na ve Choi (2009) adıl kullanımının dil ile ilişkili olarak kültürel özellikleri yansıttığını savunmuştur. Benzer şekilde, Kashima ve Kashima (1998), bir dildeki adıl kullanımının bireycilik ve toplumsallığın önemli bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Araştırmalarına göre, toplumsal kültürlerde adılların atılması bireyci kültürlerden daha yaygın ve kolaydır. Özellikle, kişi adıllarının vurgulanmasının, bireyin benliğini öne çıkarabileceği ve dolayısıyla toplumsal kültürlerde kişilerarası ilişkileri tehdit edebileceği savunulmuş ve toplumsal kültürlerde insanların kişilerarası uyumu sürdürmek için konuşmada adılları atmayı tercih ettiği öne sürülmüştür. Dolayısıyla, bu çalışmada da birinci tekil ve çoğul kişi eklerin adıllara göre daha fazla kullanılması, Türk kültürünün toplumsal bilince olan eğilimiyle adılların atılarak kişilerin eklerle belirtilmesine sebebiyet verebileceği şeklinde yorumlanabilir.

Aşağıda, birinci çoğul kişi kullanımlarının metin içinde üstlendikleri üstsöylemsel işlevler sunulmakta ve ders kitaplarına göre dağılımları ile tartışılmaktadır.

4.3.3. Birinci Çoğul Kişi Kullanımının Üstsöylem İşlevi Olarak ‘Kendinden Söz Etme’, ‘İlişki Belirleyiciler’ Ve ‘Kaçınma’

Bu çalışmanın veri çözümlemesi, birinci çoğul kişi kullanımlarının Hyland’ın (2005a) Üstsöylem Modelindeki alıcı odaklı etkileşimli üstöylem ulamına ait olan üç farklı üstsöylem belirleyicileri işlevi üstlendiğini göstermektedir. Bunlar; ilişki belirleyiciler, kendinden söz etme ve kaçınmadır.

Çözümlenen metinlerdeki yazarlar, birinci çoğul kişi kullanımları aracılığı ile okurları metne doğrudan dahil etmek için ilişki belirleyicilere; ifadelerinin mutlak olmayacağını ifade etmek ve söylemin tonunu yöneterek okur tarafından reddedilmekten kendini korumak için kaçınmaya; kendi konumunu, düşüncelerini, deneyimlerini veya duygularını paylaşarak kendi varlığını ortaya koymak için ise kendinden söz etme belirleyicilerine başvurmuştur. Bu belirleyicilerin üçü de alıcı odaklı oldukları için, metin içi tutarlılık ve metnin düzeni gibi amaçlardan öte birinci çoğul kişi kullanımları ile yazar ve okur arasındaki etkileşime daha okur-dostu bir üslupla katkıda bulunur.

Birinci çoğul kişi kullanımları kapsamında, ilişki belirleyiciler incelenen metinlerde *kapsayıcı biz* işlevi ile ortaya çıkmıştır. Veri tabanından alınan bir örnek ile bu işlev açıklanabilir:

(30) Sağdan sola doğru yazılan Arap alfabesi, MS 2-4. yüzyıllar arasında Nebati yazısından gelişmiş olmakla birlikte günümüze ulaşabilen en eski örnekleri MS 6. yüzyıla aittir. (Yİ-7)

Yukarıdaki tümcede, yazar *günümüze* sözcüğünde kullandığı birinci çoğul kişi iyelik eki *-(I)mIz* ile, yazar kendisini ve okuyucularını birlikte içeren bir bakış açısını ifade ederek, metni daha katılımcı, açık ve okur odaklı yapmaktadır. Yazar, birinci çoğul iyelik eki ile topluluğun çoğul üyelerini belirtir; paylaşılan deneyimi, toplumsal uygulamaları ve sahiplenmeyi ifade eder.

Kaçınma, veri çözümlemesinde birinci çoğul kişi kullanımlarıyla *düzenleyen biz* işlevi üstlenmektedir. Veri tabanından alınan bir örnek ile bu işlev açıklanabilir:

(31) Kitab-ı Mukaddes'te, Eski ve Yeni Ahit'te kırk sayısının geçtiği yerleri gösterirse^{ek}: Saul gibi Davut ve Süleyman da 40 yıl saltanat sürmüştür (Yİ-13).

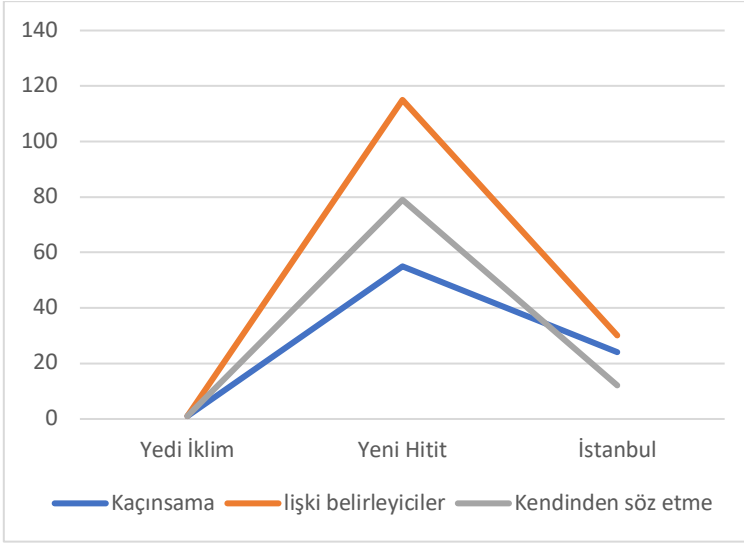
Bu tümcenin bulunduğu metin bir yazar tarafından yazılmış olmasına rağmen, yazarın birinci çoğul kişi eki *-k* ile birden fazla kişi tarafından yazılmış gibi gösterilerek yazarın tek başına görünmekten kaçındığı, böylelikle okur tarafından gelebilecek olası itirazlara karşı önlem aldığı söylenebilir.

Çalışmanın veri çözümlemesinin sonuçlarına göre, *kendinden söz etme* belirleyicisi işleviyle kullanılan birinci çoğul kişi kullanımlarının da olduğu gözlemlenmiştir. Aşağıdaki örnekte yer alan birinci çoğul kişi adılı kendinden söz etme üstsöylemsel işlevine sahiptir.

(32) Ancak sorduğum sorulara öyle güzel cevap veriyor ki üstad, bu cevaplar yalnız *bizde* kalmasın, edebiyat sevenler de istifade etsin diye hem soruyor hem cevaplarını not etmeye çalışıyorum. (Yİ-3)

Yukarıdaki tümce, birden fazla yazar tarafından yazılan bir metinde geçmektedir. Bu tümcede kullanılan birinci çoğul kişi adılı ile yazar bilinçli olarak belirli bir duruşu ve bağlamsal kimliğini göstermektedir.

Aşağıdaki grafikte, birinci çoğul kişi kullanımlarının üstlendiği ilişki belirleyiciler, kendinden söz etme ve kaçınma üstsöylemsel işlevlerin kitaplara göre genel dağılımı verilmektedir.

Grafik 4. *İlişki Belirleyiciler, Kendinden Söz Etme ve Kaçınma İşlevleri Üstlenen Birinci Çoğul Kişi Kullanımlarının Ders Kitaplarına Göre Dağılımı*

Grafik 4, birinci çoğul kişi kullanımlarının en fazla Yeni Hitit, en az ise Yedi İklim ders kitabında ortaya çıktığı görülmektedir. Kullanılan bu birinci çoğul kişi kullanımlarının üstlendiği üstsöylem belirleyicileri olan kaçınma, ilişki belirleyiciler ve kendinden söz etme belirleyicilerinin de dağılımının yine aynı şekilde olması bize bu kitapların metinleri hakkında bilgi verebilir. Örn; yazar sayısı, metin türü, metnin konusu gibi. Birinci tekil kişi kullanımlarına ilişkin sonuçlarda belirttiğim gibi, her ne kadar bu çalışmanın kapsamında metinlerin türü olmasa da üstsöylemsel işlevlerin ders kitapları arasındaki dağılımının olası nedeni bu kitapların içerdiği metinlerin türüne ve konusuna bağlanabilir. Birinci çoğul kişi adil ve ekleri en çok *kapsayıcı biz* işleviyle ilişki belirleyiciler olarak kullanılmıştır. Bu bulguyla paralel olarak, Mur-Dueñas (2008), İspanyol yazarların Amerikalı yazarlara göre *kapsayıcı biz* kullanımına daha çok başvurduğunu tespit etmiştir. Sonuç olarak, incelenen metinlerde birinci çoğul kişi kullanımlarına sıklıkla yer verilmesiyle yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrenciler için hangi millet, devlet, dinde olursa olsun kapsayıcı bir dil kullanılarak toplumsalcılık bilincinin desteklendiğini söyleyebiliriz.

Bu çalışmada, Tablo 3'te sunulan her birim üstsöylem belirleyicileri açısından değerlendirilmiştir. Buraya kadar, bu birimlerin üstlendikleri üstsöylemsel işlevler açıklanmıştır. Ancak, üstsöylemin işlevini bulunduğu bağlamdan aldığı düşünüldüğünde, her birinci çoğul kişi kullanımının sadece ilişki belirleyiciler, kendinden söz etme veya kaçınma olarak ele alınmadığını söylemek gerekmektedir. Örnek olarak, aşağıda bütünceden alınan tümcedeki birinci çoğul kişi kullanımları değerlendirilebilir.

- (33) Hatırlıyorum, **biz** çocukken yazın canımız dondurma çektiğinde, hiç Üşenmez, bisikletini atlar ve **bize** dondurma getirirdi...Eve gelen arkadaşlarımızla **bizden** çok sohbet eder, ama öyle geleneksel dedelerin söylediği gibi “bizim zamanımızda bu böyle değildi, şu daha iyiydi” laflarını duyamazsınız ağzınızdan...**Bize** o kadar uyum sağlar ki bazen onu yanlış zamanda dünyaya geldiğini düşünürüm. (YH-1)

Yukarıdaki tümcede yer alan *-(I)mIz* eki ve yalın ve çekimli halleri ile *biz* adlı kapsayıcı *biz*, dışlayıcı *biz* veya düzenleyici *biz* üstsöylemsel işlevlerini taşımamaktadır. Bu tümceler, tek yazarlı bir metinde yer almaktadır. Yazar, bu metinde bir öykü anlatmakta ve bu öykünün kahramanları arasında kendisine de yer vermektedir. Bundan dolayı, buradaki birinci çoğul kişi kullanımları ile yazar okuru dahil etmediği için bunu kapsayıcı *biz* olarak adlandırmak doğru olmayacaktır. Ayrıca, buradaki birinci çoğul kişi kullanımlarının metnin tek yazarıyken yazar tarafından birden fazla yazar tarafından yazılıyor gibi gösterilerek risk almaktan kaçınma amacıyla başvuru düzenleyici *biz* işlevinde olmadığı da açıktır. Yazar, açık olarak kendine göndermede bulunurken buna öyküdeki kişileri de dahil ettiği ve okuru dışarda bıraktığı için buradaki birinci çoğul kişi kullanımının işlevi *öyküleyen biz* (storyfier *we*) olarak adlandırılabilir. Anlatılan öyküdeki diğer kişilere göndermede bulunmasının yanı sıra kendisini de bu hikâyeye dahil ederek kendine açık bir şekilde göndermede bulunduğu için kendinden söz etme ulamına daha yakın bir durumda olduğu söylenebilir.

Özetle, bağlam odaklı olarak yapılan bu incelemede birinci tekil ve çoğul kişinin farklı bağlamlarda farklı işlevler üstlendiği anlaşılmaktadır. Ädel ve Mauranen (2010, s.3) ve Hyland (2017, s.18-19)’ın bir dilsel birimin farklı bağlamlarda farklı işlevler üstlenebildiği savı düşünüldüğünde bunun yabancı dil olarak Türkçe öğretimi için hazırlanan ders kitaplarındaki metinlerde de geçerli olduğu söylenebilir.

Sonuç

Bu çalışmada, yabancı dil olarak Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanan Yedi İklim, Yeni Hitit ve İstanbul Yabancılar için Türkçe C1 seviyesi ders kitaplarındaki okuma metinlerinde üstsöylem olarak *ben* ve *biz* kullanımları, Hyland’ın (2005) Kişilerarası Üstsöylem Modeli temel alınarak daha önceki Türkçe üstsöylem çalışmalarına göre şekillendirilen listeye göre incelenmiştir. Bu kullanımların üstlendikleri üstsöylemsel işlevler ve bu işlevlerin kitaplara göre dağılımları ile üstsöylem kullanımında dile ve kültüre özgü yansımaları değerlendirilmiştir. Araştırma sorularına verilen cevaplar aşağıda kısaca sunulmaktadır.

Birinci tekil kişi ve birinci çoğul kişi kullanımı genel olarak incelendiğinde, hem bütüncenin genelinde hem de kitaplara göre olan dağılımında birinci çoğul kişi kullanımlarının birinci tekil kişi kullanımlarına oranla anlamlı olarak daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Birinci tekil kişi kullanımlarının sözcük (*ben, beni, benim; kendi, kendimi, kendime* adları) ve biçimbirim (*-m, -(I)m, -(U)m* birinci tekil kişi ekleri; *-m, -(I)m, -(U)m* birinci tekil kişi iyelik ekleri) olarak iki temel şekilde ortaya çıktığı bulunmuştur. Çalışmada incelenen her kitapta, sözcükle oluşanlara nazaran biçimbirimle oluşan birinci tekil kişi kullanımlarının daha fazla olduğu gözlenmiştir. Birinci tekil kişi kullanımları üstsöylemsel işlevler açısından incelendiğinde, bu birimlerin Hyland’ın (2005) alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem ulamlarından *kendinden söz etme* işleviyle ortaya çıktığı söylenebilir. Kendinden söz etme belirleyicilerinin yazarların fikirlerini okurlara aktarmasına yardımcı olarak yazar-okur ilişkisini güçlendirdiğini (Hyland, 2005) göz önünde bulundurduğumuzda, bu çalışmada birinci tekil kişi kullanımlarının kendinden söz etme üstsöylemsel işlevinde kullanılmasının yazarın metindeki duruşunu yapılandırmasında, okurlarıyla iletişim kurmasında ve bunun için de kendilerini metin içinde açıkça kodlayabilmesinde önemli rol oynadığı ileri sürülebilir.

Birinci çoğul kişi kullanımlarını da birinci tekil kişi kullanımları gibi genel olarak sözcükle ortaya çıkan kullanımlar (*biz, bizim, bizi, bize, bizde, bizden; kendi, kendimiz ve kendimizi*) ve biçimbirimle ortaya çıkan kullanımlar (*-k, -(I)z, -(U)z* birinci çoğul kişi ekleri; *-(I)mIz* birinci çoğul kişi iyelik eki) olarak iki şekilde değerlendirmek mümkündür. Bu birimler metinlerdeki kullanım sıklıkları açısından karşılaştırıldığında, biçimbirimle ortaya çıkan kullanımların sözcükle oluşanlara göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Hem birinci tekil kişi hem de birinci çoğul kişi biçimbirimlerine kişi bildiren sözcüklerden daha sık başvurulması, Türkçenin sondan eklemeli ve adil düşmeli yapısına atfedilebilir. Birinci çoğul kişi kullanımlarının üstlendikleri üstsöylemsel işlevler açısından incelenmesi, bu kullanımların Hyland'ın (2005) Üstsöylem Modeline göre alıcı odaklı etkileşimli üstöylem ulamında bulunan ilişki belirleyiciler olarak *kapsayıcı biz*, kaçınma olarak *düzenleyici biz*, ve kendinden söz etme belirleyicileri olarak *dışlayıcı biz* olarak işlev gösterdiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu işlevlerin sırasıyla okuru doğrudan metne dahil ettiği, yazarların kendilerine doğrudan göndermede bulunmasını sağladığı ve kaçınma stratejisi kullanılarak kendi düşüncelerini okurlara meydan okumadan aktardığı söylenebilir. Bu ulamlar, kullanım sıklığı açısından karşılaştırıldığında, incelenen kitaplarda ilişki belirleyicilerin sayıca daha çok kullanılması, yazarların okurları metne doğrudan dahil etmeyi tercih ettiğini göstermektedir.

Hem birinci tekil kişi hem de birinci çoğul kişi kullanımlarının kendinden söz etme belirleyicileri olarak ortaya çıkması, yazar varlığının ya da görünürlüğünün doğrudan ya da herhangi bir karakterle metinlerde sıklıkla öne çıktığını düşündürmektedir. Ayrıca, incelenen ders kitaplarında *ben* ve *biz* kullanımlarının Hyland'ın (2005) alıcı odaklı etkileşimli üstöylem ulamlarından *kaçınma, ilişki belirleyiciler, kendinden söz etme* işlevleriyle bulunması, birinci tekil ve çoğul kişi kullanımlarına metnin düzenlenmesinden ziyade yazar-okur ilişkisini kurmak için başvurulduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Birinci tekil kişi ve birinci çoğul kişi kullanımları ve üstlendikleri üstsöylemsel işlevleri bireycilik ve toplumsalcılık karşılığında değerlendirildiğinde, hem birinci tekil kişi kullanımına nazaran birinci çoğul kişi kullanımının fazla olması hem de birinci çoğul kişi kullanımının üstlendikleri üstsöylemsel işlevler arasında ilişki belirleyiciler olarak *kapsayan biz* kullanımının fazla olması, Türk kültürünün toplumsalcılığa olan yakınlığını gösterebilir. Ayrıca, *kapsayan biz* kullanımının ders kitapları aracılığı ile uluslararası bir alanda sunulmasıyla farklı kültürleri Türkçe dili çevresinde topladığı da söylenebilir. Daha önce yapılan üstöylem belirleyicileri ve kültür arasındaki ilişkiyi ortaya çıkaran çalışmalar da göz önünde bulundurulduğunda, yabancı dil olarak Türkçe dilinin öğretilmesi amacıyla hazırlanan kitaplar aracılığıyla Türk kültürünün toplumsal bakış açısının okurlara yansıtıldığı söylenebilir.

Birinci tekil ve çoğul kişi kullanımları ortaya çıkış şekilleri (sözcük ve ek) ve üstlendikleri üstsöylemsel işlevler açısından ders kitaplarına göre karşılaştırıldığında, en az kullanımın Yeni Hitit ders kitabında, en fazla kullanımın ise Yedi İklim ders kitabında olduğu görülmüştür. Bu farklılığın, incelenen ders kitaplarındaki metinlerin türü ve konusundaki çeşitliliklerden kaynaklanabileceği tahmin edilmektedir. Ancak, bu çalışmada araştırılan bir konu olmadığı için bu yalnızca bir varsayımdır. Bu araştırma, Yabancılar Türkçe öğretimi için hazırlanan Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti C2, Yeni Hitit Türkçe Öğretim Seti C2 ve İstanbul Yabancılar için Türkçe C2 ders kitapları ile, bu setlerde yer alan okuma metinleriyle sınırlıdır.

Sonraki çalışmalarda, yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanan ders kitaplarındaki metinler alt türlerine göre (edebi türler; masal, hikâye gibi ve bilgi verici türler; makale ve röportaj gibi) incelenebilir ve üstsöylem belirleyicilerinin ders kitapları dahilinde alt türe göre nasıl kullanıldığı araştırılabilir. Yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla yazılan ders kitaplarındaki metinler ile anadili olarak okutulan Türkçe ders kitaplarındaki metinler üstsöylem kullanımı açısından karşılaştırılabilir. Ayrıca, diğer dillerin öğretildiği ders kitaplarındaki metinlerin incelendiği bir çalışmada, üstsöylem kullanımı ve ortaya çıkış şekillerinden yola çıkarak dile ve kültüre özgü çıkarımlarda bulunulabilir.

Yeni Hitit, Yedi İklim ve İstanbul ders kitaplarında üstsöylem belirleyicilerinin kullanımlarında görülen benzerlikler Türkçe dili ve Türk kültürüne ait yansımalar sunarken, aralarında farklılıklar olması ise ders kitaplarını hazırlayan ve inceleyen araştırmacılara farklı bir bakış açısı sunmaktadır ve bu bakış açısının sonraki eğitim materyallerinin hazırlanma sürecine katkı sağlaması umulmaktadır.

Kaynakça

- Abdi, R. (2009). Projecting cultural identity through metadiscourse marking: A comparison of Persian and English research articles. *Journal of English Language Teaching and Learning*, 1(212), 1-15.
- Abdollahzadeh, E. (2011). Poring over the findings: Interpersonal authorial engagement in applied linguistics papers. *Journal of Pragmatics*, 43(1), 288-297.
- Ädel, A. (2006). *Metadiscourse in L1 and L2 English* (Vol. 24). John Benjamins Publishing.
- Ädel, A. (2010). Just to give you kind of a map of where we are going: A taxonomy of metadiscourse in spoken and written academic English. *Nordic Journal of English Studies*, 9(2), 69-97.
- Ädel, A., & Erman, B. (2012). Recurrent word combinations in academic writing by native and non-native speakers of English: A lexical bundles approach. *English for Specific Purposes*, 31(2), 81-92.
- Ädel, A., & Mauranen, A. (2010). Metadiscourse: Diverse and divided perspectives. *Nordic Journal of English Studies*, 9(2), 1-11.
- Akbaş, E. (2012). Exploring metadiscourse in master's dissertation abstracts: Cultural and linguistic variations across postgraduate writers. *International Journal of Applied Linguistics & English Literature*, 1(1), 12-26.
- Akbaş, E. (2014). Are they discussing in the same way? Interactional metadiscourse in Turkish writers' texts. A. Łyda & K. Warchał (Ed.), *Occupying niches: Interculturality, cross-culturality and aculturality in academic research* (s. 119-133) içinde. Springer.
- Akbaş, E. (2014b). Commitment-detachment and authorial presence in postgraduate academic writing: A comparative study of Turkish native speakers, Turkish speakers of English and English native speakers. (Doktora tezi). York Üniversitesi, York.
- Akbaş, E., & Hardman, J. (2017). An exploratory study on authorial (in)visibility across postgraduate academic writing: Dilemma of developing a personal and/or impersonal authorial self. C. Hatipoglu, E. Akbaş, & Y. Bayyurt (Ed.), *Metadiscourse in written genres: Uncovering textual and interactional aspects of texts* (s.139-174) içinde. Peter Lang.

- Akgün, E. (2020). İstanbul yabancılar için Türkçe B1 ders ve çalışma kitaplarındaki deyim ve atasözü varlığı. *International Journal of Teaching Turkish as a Foreign Language*, 3(2), 111-146.
- Alonso-Almeida, F. (2014). Evidential and epistemic devices in English and Spanish medical, computing and legal scientific abstracts: A contrastive study. M. Bondi, & R. Lorés Sanz (Ed.), *Abstracts in academic discourse: Variation and change* (s. 21-42) içinde. Peter Lang.
- Alptekin, S. (2023). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarında “-mış” ve “-ımsı” biçimbirimlerinin kanıtsallık işlevlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi*, (7), 93-119.
- Anthony, L. (2020). AntConc (Version 4.2.0) [Bilgisayar yazılımı]. Tokyo, Japan: Waseda University.
- Atabay, N., Özel, S. V., & Kutluk, İ. (2003). *Sözcük türleri*. Papatya Yayıncılık.
- Attaran, A. (2014). Study of metadiscourse in ESP articles: A comparison of English articles written by Iranian and English native speakers. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 5(1). 63–71.
- Ayçiçeği-Dinn, A., & Caldwell-Harris, C. L. (2011). Individualism–collectivism among Americans, Turks and Turkish immigrants to the US. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(1), 9-16.
- Bakhtin, M. (1986). *Speech genres and other late essays* (1st ed.). University of Texas Press.
- Basal, A. & Bada, E. (2012). Use of first person pronouns: A corpus based study of journal articles. *Energy Education Science and Technology Part B-Social and Educational Studies*, 4(3), 1777-1788.
- Bayraktar, S. (2015). Yeni Hitit 1 yabancılar için Türkçe ders kitabının kültür aktarımı açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi*, (2), 7-23.
- Bayyurt, Y. (2017). Üstsöylem ve kültür etkileşimi. N. Kansu Yetkiner ve M. Şahin (Ed.), *Dilbilim çeviribilim yazuları* (s. 14-24) içinde. Anı Yayıncılık.
- Belyakova, M. (2017). English-Russian cross-linguistic comparison of research article abstracts in geoscience. *Estudios de Lingüística Universidad de Alicante*, 31, 27-45.
- Biçer, N. (2017). Yabancılar için Türkçe öğretimi alanında yayınlanan makaleler üzerine bir analiz çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 236-247.
- Bilgen, Ö. & Doğan, N. (2017). Puanlayıcılar arası güvenilirlik belirleme tekniklerinin karşılaştırılması. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 8, 63-78.
- Blagojević, S. N. (2012). English and Serbian academic discourses analyzed in the light of ‘explicit reflexivity’ parameters. *Discourse and Interaction*, 5(1), 5-18.
- Boginskaya, O. (2024). The effect of rhetorical styles on metadiscourse choices of culturally diverse authors. *KOME: An International Journal of Pure Communication Inquiry*, 12(1), 1-26.
- Boshrahadi, A. M., Biriya, R., & Zavari, Z. (2014). A cross cultural analysis of textual and interpersonal metadiscourse markers: The case of economic articles in English and Persian newspapers. *Advances in Language and Literary Studies*, 5(2), 59-66.

- Breivega, K., Dahl, T., & Fløttum, K. (2002). Traces of self and others in research articles. A comparative pilot study of English, French and Norwegian research articles in medicine, economics and linguistics. *International Journal of Applied Linguistics*, 12(2), 218-239.
- Bunton, D. (1999). The use of higher level metatext in PhD theses. *English for Specific Purposes*, 18, 41-56.
- Canale, G. (2016). (Re)searching culture in foreign language textbooks, or the politics of hide and seek. *Language, Culture and Curriculum*, 29(2), 225-243.
- Carcu, O. M. (2009). An intercultural study of first-person plural references in biomedical writing. *Ibérica, Revista de la Asociación Europea de Lenguas para Fines Específicos*, (18), 71-92.
- Crismore, A., Markkanen, R., & Steffensen, M. S. (1993). Metadiscourse in persuasive writing: A study of texts written by American and Finnish university students. *Written Communication*, 10(1), 39-71.
- Çandarlı, D., Bayyurt, Y., & Martı, L. (2015). Authorial presence in L1 and L2 novice academic writing: Cross-linguistic and cross-cultural perspectives. *Journal of English for Academic Purposes*, 20, 192-202.
- Çangal, Ö., & Başar, U. (2018). Yabancılara Türkçe Öğretiminde ad durum eklerinin yani işlevlerinin öğretilmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(19), 155-190.
- Çiftçi, Y. A., & Aydın, H. (2014). Türkiye’de çokkültürlü eğitimin gerekliliği üzerine bir çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (33), 197-218.
- Dafouz-Milne, E. (2003). Metadiscourse revisited: A contrastive study of persuasive writing in professional discourse. *Estudios ingleses de la Universidad Complutense*, 11, 29-52.
- Dahl, T. (2004). Textual metadiscourse in research articles: A marker of national culture or of academic discipline. *Journal of Pragmatics*, 36(10), 1807-1825.
- Demir, D. (2014). Yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitaplarının kültürel içeriği. *Hacettepe University Journal of Turkish as a Foreign Language*, 1, 53-61.
- Demir, T. (2015). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde materyal yetkinliği-ders kitapları. *Dil Dergisi*, 166(1), 43-52.
- Doğru, M. (2021). Yabancılara Türkçe öğretiminde fiil çatıları. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (2021, Yunus Emre ve Türkçe Yılı Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Özel Sayısı), 113-122.
- Dontcheva-Navratilova, O. (2016). Cross-cultural variation in the use of hedges and boosters in academic discourse. *Prague Journal of English Studies*, 5(1), 163-184.
- Downing, A., and Locke, P. (2006). *English grammar: A university course* (2nd Ed.). London: Routledge.
- Ekoç-Özçelik, A. (2023). Hedges and boosters in research article abstracts of Turkish and Chinese scholars. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 150-162.
- Ercan, A. N. (2015). Yabancılara Türkçe öğretimi üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından analizi. M. V. Coşkun vd. (Ed.), *Türkçenin eğitimi öğretimine yönelik alışmalar* içinde (1. baskı, s. 2-12). Pegem Yayınları.
- Ergun, D. (1991). *Türk bireyi kuramına giriş*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Esmer, T. (27 Temmuz 1997). *Türk kültürünün özellikleri*. Radikal Gazetesi.

- Fløttum, K. (2003). Personal English, indefinite French and plural Norwegian scientific authors? Pronominal author manifestation in research articles. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 21, 21–55.
- Fløttum, K., Dahl, T., & Kinn, T. (2006). *Academic voices: Across languages and disciplines* (Vol. 148). John Benjamins Publishing.
- George, J.M., & Jones, G.R. (2008). *Understanding and managing Organizational Behavior* (5th Ed.). New Jersey, Pearson Prentice Hall.
- Göçer, A. (2007). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarının ölçme ve değerlendirme açısından incelenmesi. *Dil Dergisi*, (137), 30-48.
- Göksel, A., & Kerslake, C. (2005). *Turkish: A comprehensive grammar*. London: Routledge.
- Güçlü, R. (2022). A diachronic and gender-based analysis of Turkish MA theses: The use of metadiscourse markers. (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gün, M., & İkizçınar, B. (2019). The distribution of proverbs and idioms in reading textbooks used for teaching Turkish as a foreign language: The sample of Yedi İklim. *International Journal of Language Academy*, 73(3).
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences*. California: Sage Publications Inc.
- Hofstede, G. (1993). Cultural constraints in management theories. *Academy of Management Perspectives*, 7(1), 81-94.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations* (2nd ed.). London, England: Sage.
- Hyland, K. (1998). Boosting, hedging and the negotiation of academic knowledge. *TEXT*, 18 (3), 349-382.
- Hyland, K. (1999). Academic attribution: Citation and the construction of disciplinary knowledge. *Applied Linguistics*, 20(3), 341-367.
- Hyland, F. (2000). ESL writers and feedback: Giving more autonomy to students. *Language Teaching Research*, 4(1), 33-54.
- Hyland, K. (2001). Bringing in the reader: Addressee features in academic articles. *Written Communication*, 18(4), 549-574.
- Hyland, K. (2002). Authority and invisibility: Authorial identity in academic writing. *Journal of Pragmatics*, 34(8), 1091-1112.
- Hyland, K. (2003). Self-citation and self-reference: Credibility and promotion in academic publication. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 54(3), 251-259.
- Hyland, K. (2004). Disciplinary interactions: Metadiscourse in L2 postgraduate writing. *Journal of Second Language Writing*, 13(2), 133-151.
- Hyland, K. (2005). Stance and engagement: A model of interaction in academic discourse. *Discourse Studies*, 7(2), 173-192.
- Hyland, K. (2005a). *Metadiscourse exploring interaction in writing*. London: Continuum.
- Hyland, K. (2017). Metadiscourse: What is it and where is it going? *Journal of Pragmatics*, 113, 16-29.
- Işık Kirişçi, D., & Duruk, E. (2022). A comparative study of metadiscourse markers in the abstract sections of research articles written by Turkish and English researchers. *Shanlax International Journal of Education*, 10(4), 101-114.

- Işık-Taş, E. E. (2018). Authorial identity in Turkish language and English language research articles in Sociology: The role of publication context in academic writers' discourse choices. *English for Specific Purposes*, 49, 26-38.
- Ivanič, R., & Camps, D. (2001). I am how I sound: Voice as self-representation in L2 writing. *Journal of Second Language Writing*, 10(1-2), 3-33.
- Jalilifar, A. R. (2011). World of attitudes in research article discussion sections: A cross-linguistic perspective. *Journal of Technology and Education*, 5(3), 177-186.
- Kafes, H. (2017). An intercultural investigation of meta-discourse features in research articles by American and Turkish academic writers. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(3), 373-391.
- Kağıtçıbaşı, C. (1982). *The changing value of children in Turkey*. Honolulu: EastWest Center.
- Kağıtçıbaşı, C. (1996). *Family and human development across cultures: A view from the other side*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Kaplankıran, Ö. G. İ., & Kumsar, E. (2020). Et-yardımcı fiiliyle oluşturulan birleşik fiillerin Türkçe dil öğretim ders kitaplarındaki sıklığı üzerine (Yedi iklim Türkçe ve Yeni Hitit Türkçe temel düzey A1-A2). *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, (23), 294.
- Karababa, Z. C., & Taşkın, S. Ü. (2012). An evaluation of the course books for teaching Turkish as a foreign language based on teacher opinions. *Dil Dergisi*, (157), 65-80.
- Karahan, P. (2013). Self-mention in scientific articles written by Turkish and non-Turkish authors. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 70, 305-322.
- Kemiksiz, Ö. (2021). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitapları üzerine yapılan araştırmaların eğilimleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (Özel Sayı), 34-56.
- Kerslake, C. (1987). Noun phrase deletion and pronominalization in Turkish. *Studies on Modern Turkish*, 91-104.
- Kesici, S. (2023). Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki alıntı sözcüklerin incelenmesi: Yedi İklim Türkçe seti (B1-B2 ders kitabı) örneği. *Aydın Tömer Dil Dergisi*, 8(1), 1-42.
- Keskin, F. (2010). Yetişkinlere yönelik yabancı dil olarak Türkçe derslerinde yazımsal metinlerle kültür aktarımı. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kılıçkaya, F. (2004). Guidelines to evaluate cultural content in textbooks. *Online Submission*, 10(12).
- Kılınç, H. H., & Yenen, E. T. (2019). Halk eğitim merkezi kursiyerlerinin yaşam boyu öğrenme eğilimleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(35), 187-198.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kornfilt, J. (1997). *Turkish*. London: Routledge.
- Kutlu, A. (2014). Yabancılara Türkçe öğretiminde kültürün araç olarak kullanımı: Gazi yabancılar için Türkçe öğretim seti örneği (B1-B2 seviyesi) *Kastamonu University Kastamonu Education Journal*, 23(2), 697-710.
- Küçük, S., & Kaya, E. (2018). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ile ilgili hazırlanan tezlerde geçen anahtar kelimelere yönelik içerik analizi. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(5), 442- 456.

- Lancaster, Z. (2016). Expressing stance in undergraduate writing: Discipline-specific and general qualities. *Journal of English for Academic Purposes*, 23, 16-30.
- Lee, J. J., & Casal, J. E. (2014). Metadiscourse in results and discussion chapters: A cross-linguistic analysis of English and Spanish thesis writers in engineering. *System*, 46, 39-54.
- Lewis, G. (2000). *Turkish grammar*. Oxford:Oxford University Press.
- Matsuda, P. K. (2001). Voice in Japanese written discourse: Implications for second language writing. *Journal of Second Language Writing*, 10(1-2), 35-53.
- Mauranen, A. (1993). Contrastive ESP rhetoric: Metatext in Finnish-English economics texts. *English for Specific Purposes*, 12(1), 3-22.
- McEnery, T., & Kifle, N. A. (2002). Epistemic modality in argumentative essays of second-language writers. *Academic Discourse*, 182-195.
- McHugh, M. L. (2012). Interrater reliability: the kappa statistic. *Biochemia Medica*, 22(3), 276-282.
- Meyer, B. J. (1975). *The organization of prose and its effects on memory*. Amsterdam: North-Holland Publishing Company.
- Mikolaychik, M. V. (2019). Lexical hedges in the British and American varieties of academic discourse in Economics: A corpus-based study. *Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki*, 63-67.
- Mirshamsi, A. S., & Allami, H. (2013). Metadiscourse markers in the discussion/conclusion section of Persian and English master's theses. *Teaching English as a Second Language Quarterly (Formerly Journal of Teaching Language Skills)*, 32(3), 23-40.
- Mur-Dueñas, P. M. (2007). 'I/we focus on...': A cross-cultural analysis of self-mentions in business management research articles. *Journal of English for Academic Purposes*, 6(2), 143-162.
- Mur-Dueñas, P. (2008). Analysing engagement markers cross-culturally: The case of English and Spanish business management research articles. *English as an additional language in research publication and communication* (s. 197-213) içinde. Peter Lang Suiza.
- Mur-Dueñas, P. (2011). An intercultural analysis of metadiscourse features in research articles written in English and in Spanish. *Journal of Pragmatics*, 43(12), 3068-3079.
- Na, J., & Choi, I. (2009). Culture and first-person pronouns. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35(11), 1492-1499.
- Oakes, M. (1998). *Statistics for corpus linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Oishi, S., Schimmack, U., Diener, E., & Suh, E. M. (1998). The measurement of values and individualism-collectivism. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24(11), 1177-1189.
- Okur, A., & Keskin, F. (2013). Yabancılar Türkçe öğretiminde kültürel öğelerin aktarımı: İstanbul yabancılar için Türkçe öğretim seti örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(2), 1619-1640.
- Ömeroğlu, E. (2016). Yabancılar Türkçe öğretimi için hazırlanmış ders kitaplarının incelenmesi. (Doktora tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Özdemir, C. (2013). Dil-kültür ilişkisi: Folklor ürünlerinin Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde yeri ve işlevi. *Milli Folklor*, 25(97), 157-166.

- Özdemir, N. O., & Longo, B. (2014). Metadiscourse use in thesis abstracts: A cross-cultural study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 141, 59-63.
- Parlak, H. (2022). Türkçede soru kategorisinin biçimsel özellikleri, evrensel gramer ve beyin çalışmaları açısından yabancılara öğretimi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 184-198.
- Peterlin, P. A. (2005). Text-organising metatext in research articles: An English-Slovene contrastive analysis. *English for Specific Purposes*, 24(3), 307-319.
- Phalet, K., & Claeys, W. (1993). A comparative study of Turkish and Belgian youth. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 24(3), 319-343.
- Phalet, K. & Hagendoorn, L. (1996). Personal adjustment to acculturative transitions: The Turkish experience. *International Journal of Psychology*, 31, 131-144.
- Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., & Svartvik, J. (1985). *A comprehensive grammar of the English language* (Vol. 1). New York: Longman.
- Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., Svartvik, J & Crystal, D. (2008). *A comprehensive grammar of the English language*. London: Longman.
- Rastall, P. (2003). What do we mean by we?. *English Today*, 19(1), 50-53.
- Salek, M., Yazdanimoghaddam, M., & Branch, G. (2014). A cross-cultural analysis of metadiscourse in ELT and theoretical linguistics research articles by native English vs. Iranian academic writers. *International Journal on Studies in English Language and Literature*, 2(1), 29-39.
- Soler-Monreal, C. (2015). Announcing one's work in PhD theses in computer science: A comparison of Move 3 in literature reviews written in English L1, English L2 and Spanish L1. *English for Specific Purposes*, 40, 27-41.
- Şimşek, R., & Teymur, E. (2023). Akademik Türkçe içeriklerinde üstsöylem belirleyicilerin görünümleri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 393-403.
- Tang, R., & John, S. (1999). The ‘I’ in identity: Exploring writer identity in student academic writing through the first person pronoun. *English for Specific Purposes*, 18, S23-S39.
- Toumi, N. (2009). A model for the investigation of reflexive metadiscourse in research articles. *Language*, 1, 64-73.
- Triandis, H. C. (2001). Individualism-collectivism and personality. *Journal of Personality*, 69(6), 907-924.
- Underhill, R. (1976). *Turkish grammar*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Üner, S., & Subaşı, G. (2022). An analysis of “stance devices” in social science research articles by native and Turkish writers. *KutBilim Sosyal Bilimler ve Sanat Dergisi*, 2(2), 77-96.
- Vande Kopple, W. J. (1985). Some exploratory discourse on metadiscourse. *College Composition and Communication*, 36, 82-93.
- Vande Kopple, W. J. (1997). *Refining and applying views of metadiscourse*. 48th Annual Meeting of the Conference on College Composition and Communication, Phoenix, Arizona, USA.
- Varişoğlu, B., & Miçoğulları, M. (2020). Yedi İklim Türkçe öğretim seti B1 düzeyi okuma metinlerinde temel, yan ve mecaz anlamlı sözcüklerin kullanım sıklığı. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 568-575.

- Vassileva, I. (1998). Who am I/who are we in academic writing? L: A contrastive analysis of authorial presence in English, German, French, Russian and Bulgarian. *International Journal of Applied Linguistics*, 8(2), 163-185.
- Vassileva, I. (2000). *Who is the author?: A contrastive analysis of authorial presence in English, German, French, Russian, and Bulgarian academic discourse*. Asgard.
- Vassileva, I. (2001). Commitment and detachment in English and Bulgarian academic writing. *English for Specific Purposes*, 20(1), 83-102.
- Williams, J. M. (1982). *Ten lessons in clarity and grace*. Chicago: University of Chicago Press.
- Zareva, A. (2013). Self-mention and the projection of multiple identity roles in TESOL graduate student presentations: The influence of the written academic genres. *English for Specific Purposes*, 32(2), 72-83.

Ek. Seçilen metinler ve kaynakları

Yedi İklim Türkçe C1 Ders Kitabı

(Yİ-1). Egzersiz Neden Bu kadar Yararlı?

(Yİ-2). Geçmişten Günümüze Tıp

(Yİ-3). Lambada Titreyen Alev Üşüyor

(Yİ-4). Hayvanlar Alemi

(Yİ-5). Tutsaklık mı Koruma mı?

(Yİ-6). Yeryüzünün Süzgeçleri

(Yİ-7). Yazı Ortaya Nasıl Çıktı?

(Yİ-8). Maya Denince Akla O Gelir

(Yİ-9). Büyük Üstatlar

(Yİ-10). Bir Sempozyum Yap

(Yİ-11). Hulusi Behçet

(Yİ-12). Sıra Sıra Boncuklardan Mini Mini Bilgisayarlara

(Yİ-13). Kültürümüzde Sayılar

(Yİ-14). Cahit Arf

(Yİ-15). Kıyafetnameler

Yeni Hitit Türkçe C1 Ders Kitabı

(YH-1). İhtiyar Delikanlı

(YH-2). Korkudan Fobiye

(YH-3). Aşk mı? Tutku mu?

(YH-4). Yemek İsimleri Üzerine

(YH-5). İskoçya Denince Akla...

(YH-6). Ah Bir Zengin Olsam

(YH-7). İkinci Dilim Türkçe

(YH-8). Bedenin Söyledikleri

(YH-9). Mizahın Gücü

(YH-10). Yabancı Diller

(YH-11). Sessiz ve Derinden

(YH-12). En Miskin En Komik Kedi

(YH-13). Müzikle Tedavi

(YH-14). Eski Türk Evlerinin Mimarisi

(YH-15). Issız Bir Adaya Düşseniz

İstanbul Türkçe C1 Ders Kitabı

(İ-1). Lumiere Kardeşler

(İ-2). Saatin İcadı

(İ-3). Aşkın Kimyası

(İ-4). Aşkın Sırrı

(İ-5). Büyük İkramiyeyi Kazanıp Sonra Kaybedenler

(İ-6). Satranç ve Tavla

(İ-7). Arzuhaldan Dilekçeye

(İ-8). İş Görüşmelerinde İşverenler Nelere Dikkat Eder?

(İ-9). Fatih Sultan Mehmet Mahkemedede

(İ-10). Bilgi Teknolojisi

(İ-11). Bilgi Toplumu ve Üniversiteler

(İ-12). Sanat Nedir?

(İ-13). Mizah Her Kapıyı Açar

(İ-14). Düünden Bugüne “Para”

(İ-15). Öğrenciler İçin Tasarruf Yöntemleri